

Universitat Rovira i Virgili

Facultat de Ciències de l'educació i Psicologia
Tarragona

**ENSENYAMENT DE MESTRES
GRAU d'EDUCACIÓ PRIMÀRIA**

TREBALL DE FI DE GRAU

**L'ASSETJAMENT ENTRE
IGUALS I CAP ALS ALUMNES
AMB NESE.
PREVENCIÓ I ACTUACIÓ
MITJANÇANT ELS PROTOCOLS**

Judit Gómez Martínez

Tutor: Josep Lluís Cañadilla

Tarragona, 31 de maig de 2022

Abstract

L'assetjament és, tal i com Dan Olweus el definia al 2004, una conducta de persecució física i/o psicològica que realitza un alumne en vers a un altre, al qual tria com a víctima de diversos atacs. Aquest tipus de dinàmiques són comunes a les escoles d'Educació Primària. Per aquest motiu, el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya ha implementat un protocol d'actuació per tal que els centres segueixin el mateix patró d'actuacions a l'hora de fer front als casos que se'ls presentin. Aquesta investigació té com a objectiu de descobrir quines activitats preventives envers l'assetjament es duen a terme i detectar si dins les actuacions que s'implementen, hi ha alguna especificació per incloure el tractament amb l'alumnat amb NESE. Per arribar a complir aquests objectius, he entrevistat a una persona representant de cada centre escollit. Els resultats d'aquesta investigació qualitativa, els quals han estat analitzats mitjançant una graella, m'han permès veure que a les escoles no es té cap mena d'actuació diferenciada respecte als alumnes amb NEE. Això em fa arribar a la conclusió que els alumnes amb Necessitats Educatives Especials d'aquests centres estan ben integrats i acompanyats per tots els companys a les aules i que les escoles no han trobat la necessitat d'aplicar cap distinció vers aquests alumnes.

Paraules clau: Assetjament, Necessitats Educatives de Suport Específic, protocol, actuació, prevenció.

Títol: El abuso escolar entre iguales hacia los alumnos con NESE. Prevención y actuación mediante los protocolos.

El abuso escolar es, como Dan Olweus definía en 2004, una conducta de persecución física y/o psicológica que realiza un alumno contra otro, el cual escoge como víctima de diversos ataques. Este tipo de dinámicas son comunes en las escuelas de Educación Primaria. Por este motivo, el Departamento de Educación de la Generalidad de Cataluña ha implementado un protocolo de actuación con tal que los centros sigan el mismo patrón de actuaciones en el momento de poner fin a los casos que se les presenten. Esta investigación tiene como objetivo, conocer qué actividades preventivas contra el acoso escolar se llevan a cabo en los centros y detectar si dentro de las actuaciones que se implementan, hay alguna especificación para incluir el trato con el alumnado con NESE. Para poder llegar a cumplir estos objetivos, he entrevistado a una persona representante de cada centro escogido. Los resultados de esta investigación cualitativa,

los cuales han sido analizados mediante una tabla, me han permitido observar que en los centros no se tiene ningún tipo de actuación diferenciada con lo que respecta a los alumnos con NEE. Esto me permite llegar a la conclusión que los alumnos con Necesidades Educativas Especiales de estos centros están bien integrados y acogidos por todos los compañeros en las aulas y que las escuelas no han visto la necesidad de aplicar ninguna distinción para estos alumnos.

Palabras clave: Abuso escolar, Necesidades Educativas de Soporte Específico, protocolo, actuación, prevención.

Title: School abuse among peers towards students with special needs. Prevention and action trough protocols.

School bullying is, as Dan Olweus defined in 2004, a behavior of physical and/or psychological persecution carried out by one student against another, who is chosen as the victim of various attacks. These types of dynamics are common in Primary Education schools. For this reason, the Department of Education of the Government of Catalonia has implemented a protocol of action so that the centers follow the same pattern of actions at the time of putting an end to the cases that are presented to them. The objective of this research is to know what preventive activities against bullying are carried out in the centers and to detect if within the actions that are implemented, there is any specification to include dealing with students with Special Needs. To achieve these objectives, I have interviewed a person representing each chosen center. The results of this qualitative research, which have been analyzed using a table, have allowed me to observe that the centers do not have any type of differentiated action regarding students with Special Needs. This allows me to conclude that the students with Special Educational Needs in these centers are well integrated and welcomed by all classmates in the classroom and that the schools have not seen the need to apply any distinction to these students.

Keywords: Bullying, Specific Support Educational Needs, protocol, action, prevention.

INDEX

1. Introducció.....	5
2. Marc teòric.....	6
2.1. Què s'entén per NESE?	6
2.2. L'assetjament escolar.....	8
2.3. L'assetjament i la discapacitat	22
3. Marc metodològic.....	25
3.1. Pregunta clau	25
3.2. Objectius	25
3.3. Supòsit de partida.....	26
3.4. Disseny d'investigació	26
3.5. Mostra	27
3.6. Instrument de recerca	28
3.7. Temporalització i desenvolupament.....	29
3.8. Instrument d'anàlisi de dades.....	31
3.9. Anàlisi del Bloc 1: Prevenció	32
3.10. Anàlisi del Bloc 2: Actuació.....	41
3.11. Anàlisi del Bloc 3: Alumnat NESE	50
3.12. Preguntes afegides	53
4. Conclusions	56
5. Referències bibliogràfiques	59
ANNEXOS.....	61

1. Introducció

A l'hora de pensar en el Treball de Fi de Grau, em venen al cap moltes preguntes, però la primera sempre és la mateixa: de quin tema trio fer la meva investigació? El meu primer Pràcticum del grau, realitzat a una escola d'EE de la ciutat de Tarragona em va ensenyar que els nens i nenes sempre són infants, tinguin les dificultats o discapacitats que tinguin. També em va fer veure realitats a les quals no estem acostumats els infants que venim d'escoles ordinàries, on la discapacitat sembla no existir, i si existeix, ho fa en un segon pla. De fet, recordo que a la meua classe de Primària, hi havia un company que sempre anava per darrere, que tenia les activitats adaptades (entenent l'adaptació com que ell feia menys volum de feina que els altres i no com una bona adaptació metodològica, però aquest ja seria un altre tema a investigar), que tenia dificultats motrius i de la parla, etc. En aquells anys, els companys de classe no enteníem gaire bé el perquè el nostre company tenia aquestes dificultats, ningú mai ens va explicar què era la discapacitat i què li passava al nostre amic. Vist amb perspectiva, entenc que el meu company tenia una discapacitat que l'impedia realitzar amb normalitat algunes de les tasques escolars quotidianes.

Tornant al Treball de Fi de Grau he de dir que, en començar a pensar temàtiques d'investigació m'han sorgit diverses temàtiques relacionades amb la diversitat, però finalment, el tema que he triat està relacionat amb les dinàmiques d'assetjament. Aquesta temàtica ha estat molt investigada en els darrers anys, per això, he volgut buscar un enfocament diferent a l'hora de tractar-la. Com he comentat, vull relacionar la meua investigació amb els alumnes amb NESE, i després d'una llarga reflexió i cerca de referències, he acabat decidint la temàtica. Aquesta és: l'assetjament entre iguals cap als alumnes amb Necessitats Educatives de Suport Específic, enfocant la meua recerca als Protocols d'actuació que es fan servir a les escoles per frenar i donar resposta a les situacions d'assetjament que es produeixen a les aules. A més, vull veure quin paper juguen aquests protocols envers les persones amb discapacitat, ja que, tornant a la meua experiència personal, recordo que aquest company que he mencionat amb anterioritat, acostumava a ser motiu de burla per alguns dels líders de la classe, la qual cosa reflecteix que les coses no s'estaven fent de la millor manera i que no hi havia un bon treball de prevenció de l'assetjament ni de tractament de la discapacitat.

Amb el Treball de Fi de Grau busco identificar els punts clau que es treballen a les escoles en relació amb l'assetjament. Des de la prevenció a l'actuació i mitjançant els protocols.

2. Marc teòric

2.1. Què s'entén per NESE?

Per entendre en què consisteix l'assetjament dels alumnes cap als seus iguals amb necessitats educatives de suport específic, hem d'entendre en què consisteixen aquestes necessitats. Aquest concepte va molt lligat al concepte de la discapacitat, per aquest motiu, farem un repàs del què és la discapacitat i com ha anat evolucionant al llarg del temps.

El concepte de discapacitat es defineix com a la interacció entre una persona que té algun problema de salut, com ara la síndrome de Down o la paràlisi cerebral, i certs factors personals i ambientals, com per exemple les barreres arquitectòniques o les actituds socials negatives (Organització Mundial de la Salut, 2021). En els darrers anys s'ha vist en increment el nombre total de persones que tenen algun tipus de discapacitat, l'OMS (2021) atribueix aquest augment dels casos a les malalties cròniques i a les tendències demogràfiques. Un indicador que dona suport a la definició de discapacitat de l'OMS i mostra el factor social de la discapacitat, és el fet que hi ha més persones amb discapacitat en països on la renda és més baixa, és a dir, on hi ha més pobresa.

Una altra definició de la discapacitat que ens corrobora el factor social de la discapacitat és la que ens presenta el *Instituto Tlaxcalteca para Personas con Discapacidad* (2018), un institut de Mèxic que basa la seva definició en la definició oficial de l'OMS. Aquest Institut ens diu, a la seva web, que la discapacitat és un fenomen complex que reflecteix una interacció entre les característiques de l'organisme humà i les característiques de la societat en la qual viu (2019).

Per altra banda, l'Organització Mundial de la Salut classifica la discapacitat segons quatre tipus.

1. Discapacitat física: alteracions motores
2. Discapacitat sensorial: visual i auditiva
3. Discapacitat intel·lectual: disminució de les funcions mentals i motores
4. Discapacitat psíquica: alteracions neurològiques i trastorns cerebrals

Pel que fa al nostre context més proper, el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya divideix les NESE en dos grans grups: les necessitats educatives especials i les necessitats educatives de suport específic. Les necessitats educatives

especials fan referència a les necessitats educatives permanents dels alumnes respecte als informes psicopedagògics corresponents. Aquests informes poden correspondre a:

- Discapacitats motores, sensorials (visual i auditiva), intel·lectuals
- Trastorns greus de conducta
- Trastorns de l'espectre autista
- Retards del desenvolupament
- Trastorns mentals greus
- Trastorns que condicionen l'aprenentatge
- Pluridiscapacitat

Per altra banda, les necessitats educatives específiques són, com el mateix nom indica, situacions específiques que afecten el rendiment acadèmic dels infants i que no són permanents. Com per exemple:

- Alumnes nouvinguts
- Situacions socioeconòmiques, socioculturals o sociofamiliars desfavorides
- Incorporació tardana al sistema educatiu

Pel que fa al Govern d'Espanya, dins la web del Ministeri d'Educació i Formació Professional, podem trobar un capítol dedicat al suport educatiu i l'orientació dels alumnes. Dins del qual es troba la categoria de "*Protocols elaborats o promoguts per les administracions educatives per atendre la diversitat de l'alumnat*". Aquesta categoria mostra els plans d'actuació que les administracions educatives han elaborat per tal de guiar els processos d'actuació, prevenció, detecció i intervenció amb els alumnes. El procés d'elaboració d'aquests protocols i intervencions han estat de forma multidisciplinari amb el suport d'associacions sense ànim de lucre que treballen per millorar la qualitat educativa dels alumnes a qui van destinats. L'objectiu d'aquests protocols és el fet de poder donar una resposta educativa a les necessitats específiques dels alumnes. A més, aquests documents estan en constant canvi per poder donar resposta a les noves demandes que van sorgint en el dia a dia dels centres educatius.

La diversitat de la qual es parla en aquest capítol es troba classificada per diversos punts, on es menciona, en primer lloc, l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu. Aquests alumnes es veuen classificats en diversos grups. El primer d'aquesta llista tracta de les necessitats educatives especials, les quals les limiten a:

- Discapacitat sensorial (visual i auditiva)
- Discapacitat motriu
- Discapacitat intel·lectual o síndrome de Down
- Alteracions del comportament o del desenvolupament, greus trastorns de la personalitat o TEA

A continuació, dins de l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu (fora de la categoria de necessitats educatives especials), destaca als alumnes amb altes capacitats intel·lectuals, l'alumnat que s'incorpora tard al sistema educatiu, l'alumnat amb dificultats específiques de l'aprenentatge (tan relacionades amb el llenguatge com amb l'aprenentatge de la lectura) i l'alumnat amb trastorn de dèficit d'atenció amb hiperactivitat o sense (TDA i TDA-H).

Per altra banda, es contemplen uns altres tipus d'alumnes amb necessitats, als quals també s'adrecen aquests protocols. Com per exemple, els alumnes amb absentisme escolar, l'alumnat amb situacions complexes urgents de vulneració dels drets (en risc de patir violència de gènere, maltractament infantil, abús sexual, explotació infantil i un gran etcètera de situacions), alumnat que requereix atenció educativa domiciliària, alumnat que requereix actuacions sobre identitat de gènere i LGBTI-fòbia, alumnat que requereix orientació educativa i laboral, alumnat amb malalties rares o poc freqüents, alumnat amb una emergència sanitària i promoció de la salut dirigida a tot l'alumnat.

2.2. L'assetjament escolar

En aquest apartat exposarem la informació més rellevant que trobem sobre l'assetjament escolar. Els organismes que tindrem en compte seran el Departament d'Educació, el grup social ONCE i la *Confederación Española de Asociaciones de Padres y Madres del Alumnado* (CEAPA). Contrastarem la informació d'aquests organismes amb les autores Pérez Vallejo, A., i Pérez Ferrer, F., dues professores de Dret de la Universitat d'Almeria. L'obra que tindrem en compte és la seva obra conjunta anomenada "*Bullying, cyberbullying y acoso con elementos sexuales: desde la prevención a la reparación del daño*" (2016). També farem ús del treball anomenat "*Perspectiva multidisciplinar de las diversas modalidades de acoso: aspectos criminológicos, político*

criminales, sustantivos y procesales” (2018), de l'autora Carmona Salgado, una catedràtica en Dret Penal de la Universitat de Granada.

Per començar, dins de la web del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, podem trobar un apartat anomenat Prevenció i detecció de l'assetjament¹. Dins d'aquest apartat, descobrim informació i recursos per entendre què és l'assetjament, com detectar-lo i com fer-li front.

Per altra banda, el grup social ONCE ens facilita un document anomenat “*El acoso y el ciberacoso escolar en el alumnado con discapacidad*” (2019), un document que serà clau per entendre en què consisteix l'assetjament i quines conseqüències té entre l'alumnat amb discapacitat.

Finalment, la CEAPA facilita un document anomenat *Acoso Escolar* (2013), una guia sobre l'assetjament dirigida a pares i mares que també indaga en què és l'assetjament i com fer-li front.

2.2.1. Què és l'assetjament?

El Departament d'Educació ens indica a la seva web que l'assetjament és la situació que es produeix quan un infant és agredit, tan psicològicament, físicament o moralment de manera continuada per una o més persones del seu entorn escolar. És important saber diferenciar l'assetjament d'una actitud puntual entre iguals, com ara una baralla, ja que aquest es tracta d'una actitud continuada en el temps amb una intenció de fer mal i que implica que la víctima no pugui o no sàpiga com defensar-se. Aquesta mateixa intervenció es veu plasmada també a l'estudi de Pérez Vallejo i Pérez Ferrer (2016), que diuen que:

“L'assetjament escolar o violència entre iguals no és sinònim de violència a les aules encara que si una forma més en que aquesta es manifesta. El fenomen complex anomenat assetjament requereix alguna cosa més, ja que no tots els actes d'agressions desemboquen en conductes que es poden anomenar assetjament.”
(p. 17)

---

¹ <https://educacio.gencat.cat/ca/arees-actuacio/families/ajudem-fills/assetjament/>

Un altre punt important que destaca el Departament d'Ensenyament sobre aquesta dinàmica és l'espai on es produeix. Aquests acostumen a ser espais concrets, els quals no sempre estan controlats per docents. Els lavabos o vestidors i en moments com l'hora del pati o les estones prèvies i posteriors a l'horari lectiu, són els escenaris més concorreguts. Finalment, amb l'arribada de la tecnologia, han aparegut noves formes d'assetjament, com ara el ciberassetjament.

El grup social ONCE ens diu que l'assetjament és una forma de violència entre iguals que es produeix en les instal·lacions escolars, als voltants d'aquestes o en les activitats extraescolars, mantenint tots aquests llocs la mateixa característica de formar part de l'entorn de la comunitat educativa. De totes maneres, en l'actualitat aquest assetjament també es produeix, en certes ocasions, mitjançant els dispositius mòbils. Aquesta dinàmica és conseqüència de l'augment de l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC) i es produeix entre l'alumnat arran de les seves relacions establertes dins de l'entorn escolar. L'assetjament i el ciberassetjament tenen unes característiques concretes que les permeten diferenciar de situacions agressives aïllades. Aquestes característiques són:

- Intencionalitat per part de l'agressor
- Repetició al llarg del temps
- Abús de poder

Així doncs, el grup social ONCE defineix l'assetjament i el ciberassetjament com un comportament repetitiu i intencional d'intimidació i exclusió social que impliquen diverses formes de violència (física, psicològica i/o verbal) dins del context educatiu.

La CEAPA també ens explica què és l'assetjament, definint-lo com un comportament agressiu, repetitiu, metòdic i sistemàtic que es produeix durant un període de temps llarg (CEAPA, 2013). La intencionalitat de l'agressor de fer mal a la víctima també és un punt clau, ja que l'objectiu de l'assetjament és intimidar, aïllar, amenaçar, insultar i sotmetre emocionalment, és a dir, controlar-la. Amb això, l'agressor tira per terra la personalitat i l'autoestima de la víctima. Aquestes agressions es duen a terme en llocs que no estan vigilats pels adults, com ara el menjador, el pati o els lavabos. Finalment, remarca que majoritàriament en tots els casos d'assetjament, hi ha un clar desequilibri de poder envers l'agressor i la víctima. Aquest desequilibri pot ser real o una percepció subjectiva per part de la víctima.

Pérez Vallejo i Pérez Ferrer també ens parlen de què és l'assetjament mitjançant la informació que han anat recollint d'altres autors. Per exemple, Dan Olweus, un autor pioner en la investigació sobre l'assetjament escolar, que va aconseguir una considerable acceptació dins la doctrina científica. Olweus (tal com van citar Pérez Vallejo i Pérez Ferrer (2016)) definia, l'any 2004, l'assetjament com a “una conducta de persecució física i/o psicològica que realitza un alumne en vers a un altre, al qual tria com a víctima de diversos atacs”, posant-lo en una situació de desavantatge, de la qual difícilment podrà en sortir-se'n amb els seus propis medis. A més, completa aquesta definició dient que l'assetjament es refereix tant quan hi ha només un agressor com quan l'agressió es du a terme per un grup de persones.

Tot i que avui en dia no s'ha arribat a trobar una definició jurídica unànime, totes les aportacions que s'han fet coincideixen en el fet que l'assetjament és un comportament intencionat i repetitiu en el temps d'agressions físiques i/o verbals, realitzat per un o diversos menors per fer mal a la víctima.

D'aquesta manera, l'aportació de Carmona Salgado (2018) classifica l'assetjament escolar d'un acte denigrant, perpetrat per persones menors d'edat i contra altres persones menors (p. 79). Aquests, emparats sota el recurs de la violència física i/o psicològica, sometent de forma continuada a determinats companys d'aula. Persones les quals són membres de la mateixa comunitat educativa en la qual tothom ha de desenvolupar les seves activitats acadèmiques mitjançant una convivència.

Les definicions que ens donen el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (2016), el grup social ONCE (2019) i la CEAPA (2013), coincideixen en les principals característiques de l'assetjament. Aquestes definicions es veuen validades per les definicions que ens han presentat els autors, reflectides en l'estudi de Pérez Vallejo i Pérez Ferrer (2016) i de Carmona Salgado (2018). És per això que podem concretar en què l'assetjament consisteix en una conducta nociva continuada i intencionada cap a una o més persones, que es produeix dins de l'entorn escolar i que evidencia un abús de poder cap a la víctima.

2.2.2. Tipus d'assetjament

El Departament d'Educació classifica les conductes que es consideren assetjament en diversos tipus d'agressions, les quals divideix en agressions directes o indirectes. En primer pla, ens parlen de les agressions físiques, que en la seva forma directa consisteixen en accions com ara pegar o donar empentes, en canvi, en la seva forma indirecta consisteixen en amagar, llençar o trencar objectes personals de la víctima. En segon pla ens trobem amb les agressions verbals, les quals consisteixen en escridassar o insultar a la víctima en la seva forma més directa. En canvi, en la seva forma indirecta consisteixen en enviar notes, difondre rumors falsos quan no hi és, fer pintades, etc. Després ja passem a les agressions socials, sent aquest tipus d'agressions les que s'involucren en les activitats socials de la víctima. Les formes directes de les agressions socials són, per exemple, rebutjar a algú als jocs col·lectius de pati o a les activitats de classe. Per altra banda, les formes indirectes consisteixen en ignorar a la persona com si no hi fos. Finalment, el Departament d'Educació ens presenta les agressions digitals, les quals s'involucren en el ciberassetjament. Les formes directes d'agressions digitals són les trucades o missatges directes a la víctima, en canvi, les formes indirectes són, per exemple, els comentaris i publicacions des de comptes anònims o la suplantació de la identitat.

El grup social ONCE considera, que tot i haver-hi diferents classificacions d'assetjament amb alguns matisos diferenciadors, l'alumnat assetjat acostuma a patir simultàniament més d'un tipus de maltractament. La classificació que fan dels diferents tipus de maltractament passa per les agressions físiques, verbals, socials, psicològics, sexuals i el ciberassetjament.

Per començar, denominen les agressions físiques com a amenaces, cops, robar o amagar material, empentes, etc. Les agressions verbals les denominen com a insults, agressions verbals, sobrenoms desqualificadors, etc. Les agressions socials les denominen com a ignorar a la víctima, aïllar-la socialment, evitar la seva participació en les activitats socials, contagiar als altres companys de l'avversió que agressor sent cap a la víctima, etc. Les agressions psicològiques les descriuen com a persecucions, intimidació, tirania envers la víctima, xantatge, manipulació, etc. Les agressions sexuals les consideren com a abús sexual, referències malintencionades cap a les parts íntimes de la víctima, assetjament homòfob, inducció sexual, etc. Finalment, l'ús massiu actual de les

tecnologies ha obert una nova finestra a l'assetjament: el ciberassetjament. Les agressions cibernètiques les defineixen com a missatges de text, muntatges fotogràfics, imatges inadequades de la víctima, suplantació de la identitat i publicacions des de comptes anònims.

El grup social ONCE ens mostra que, segons l'Informe Anual del Servei d'Atenció Telefònica dels casos de mals tractes i assetjament en l'àmbit dels centres escolars del sistema educatiu espanyol del 2017, el tipus d'agressions més comunes són:

- Agressions psicològiques (46%)
- Agressions físiques (25%)
- Agressions socials: discriminacions per sexe, ètnia, discapacitat, etc. (21%)

Pel que fa a la CEAPA, la classificació que fan de les diferents tipologies d'assetjament passa per les agressions físiques, verbals, psicològiques i l'exclusió social. A més, la CEAPA ens desglossa cada tipus d'assetjament, explicant-nos en què consisteix i quin és el seu objectiu. També ens remarquen que aquestes tipologies acostumen a produir-se simultàniament i no per separat. Un cop entès això, anem a veure en què consisteix cada tipologia d'assetjament:

- Agressions físiques: bufetades, pessigades, empentes, etc. L'objectiu d'aquest tipus d'agressions pot ser atemorir, acovardir, abatre a l'infant assetjat mitjançant amenaces cap a la seva integritat física.
- Agressions verbals: insults, burles, menyspreus en públic, difusió de rumors, comentaris racistes/masclistes/homòfobs, etc. La finalitat d'aquestes agressions és infravalorar i fer mal a l'autoestima de la víctima. Aquest tipus d'agressions acostumen a ser les més comunes, ja que no necessiten gaire preparació ni suport a l'agressor.
- Agressions psicològiques: intimidació, ridiculització, amenaces, fustigament, etc. Aquestes agressions es realitzen amb el propòsit de minvar, esquarterar i danyar emocionalment i psicològicament a la víctima, atacant la seva autoestima mitjançant el menyspreu, el tracte indigne i les faltes de respecte. Això augmentarà la seva por i terror cap a l'agressor.
- Exclusió social: ruptura de la comunicació i la interrelació amb l'entorn social de la víctima, distorsió negativa de la imatge de la víctima envers el grup social, manipulació social amb la intenció que la víctima dugui a terme actes en contra

de la seva voluntat, coacció, etc. Aquest tipus d'agressions tenen la finalitat aïllar i bloquejar socialment a la víctima, ja que totes aquestes accions busquen la seva marginació. Els infants que són intimidats sovint, no saben com respondre a aquest tipus de conductes agressives. Això fa que acabin sentint que l'escola és un lloc insegur i perillós.

Com es pot veure, el Departament d'Educació, el grup social ONCE i la CEAPA, convergeixen en la classificació que fan sobre les agressions que formen part de l'assetjament, diferenciant-se en alguns detalls, com per exemple, la diferenciació que fan al Departament d'Educació sobre les formes directa i indirecta de cada tipus, la visualització que donen el grup social ONCE a les agressions sexuals o el desglossament que fa la CEAPA de cada tipologia d'agressions. De totes maneres, queda clara la informació i la classificació que es fa dels tipus de maltractes que podem veure en els casos d'assetjament a les escoles.

La classificació que es fa a l'estudi de Pérez Vallejo i Pérez Ferrer (2016), se centra en els tipus de ciberassetjament que hi ha. Primer de tot, defineix la situació com a molt alarmant, mencionant que les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) poden agreujar les situacions d'assetjament, convertint-les en ciberassetjament. Dins d'aquest, existeixen noves dinàmiques de comportament, com ara la distribució d'imatges d'agressions físiques o la distribució d'imatges de contingut sexual sense consentiment (*grooming* infantil). Aquestes dinàmiques poden ser conseqüència de situacions d'assetjament que comencen dins les aules on tant agressor com víctima són menors d'edat, ja que a poc a poc, Internet és més usat pels infants de forma no controlada. A més, Pérez Vallejo i Pérez Ferrer (2016) afirmen que:

“Mitjançant les aplicacions dels dispositius mòbils es duen a terme conductes vexatòries, amenaces o difusió d'imatges i vídeos de contingut sexual, facilitats molts cops voluntàriament per la víctima a un altre menor del seu entorn.” (p. 12)

Finalment, Carmona Salgado (2018) ens indica, en el seu estudi que en els darrers anys, aquests comportaments agressius han deixat d'ocórrer, exclusivament, dins de les quatre parets del centre escolar. Aquest fenomen és el ciberassetjament, aquest fa que l'agressor pugui agredir a la víctima des de qualsevol part amb l'ajuda de les TIC. En aquest cas, les TIC actuen com a un mitjà per a continuar amb els atacs fora del centre

escolar, la qual cosa fa que la víctima sigui vulnerable al llarg de tot el dia i en tots els espais, ja que quan marxa de l'escola, continua sent atacada pel seu agressor.

2.2.3. Els protagonistes i les causes de l'assetjament

Des del Departament d'Educació, ens parlen de les possibles causes que poden desencadenar en situacions d'assetjament, tant per la banda de la víctima com de l'agressor, explicant quines persones són potencials en aquestes dinàmiques i aquests rols. En primer lloc, ens expliquen que qualsevol persona pot ser víctima d'assetjament, però hi ha alguns factors de risc que poden aproximar aquestes dinàmiques a certes persones. Les característiques com la baixa autoestima, inseguretat, incapacitat de defensar-se o infants amb dificultat amb les relacions socials, acostumen a ser comunes entre les víctimes. A més, el Departament d'Educació remarca que, la diversitat pot ser un objecte directe a rebre assetjament.

“En altres ocasions poden ser objecte d'assetjament nois o noies que els companys no entenen o veuen diferents (cultura, aparença...)” – Departament d'Educació. (2016a)

Pel que fa a la banda de l'agressor, la Generalitat ens indica que qualsevol individu pot arribar a comportar-se de forma agressiva envers altres persones i, malgrat que no hauria de ser així, hi ha molts joves que usen la violència com a forma recurrent per acabar i solucionar els problemes, tant amb companys de classe com en situacions familiars o personals difícils. Un altre ús habitual de la violència és per aconseguir popularitat i respecte entre grups d'iguals, tals com poden ser els companys de curs. Aquest ús de la violència física permet als agressors sentir un fals poder envers els seus iguals.

Finalment, el Departament d'Educació ens remarca que la personalitat de les persones agressores acostuma a ser impulsiva, amb dificultats per relacionar-se amb els iguals o adults, baixa tolerància a la frustració, dificultats per complir les normes i demanar perdó, mostrant així un gran orgull. Aquestes persones no tenen per què venir d'un entorn familiar conflictiu o violent, de fet, hi ha persones que, tot i tenir una personalitat tranquil·la i pacífica, se sumen a les situacions agressives que han començat altres companys. Aquestes persones acaben sent espectadors, és a dir, persones que no

intervenen de forma directa però que tenen un paper significatiu, ja que el seu silenci és clau per tal que les situacions agressives es puguin continuar perpetrant.

El grup social ONCE també ens parla de les causes i factors de risc de l'assetjament. El primer que ens diuen és que, un element que tenen en comú totes les investigacions sobre l'assetjament, és la complexitat d'aquest. Per tant, és molt difícil saber les causes concretes que poden portar a un infant a comportar-se agressivament amb un altre company. De totes maneres, ens presenten unes característiques personals que acostumen a acompanyar el perfil de la víctima. Aquestes persones acostumen a ser menors amb dificultats per mantenir i crear relacions socials, dificultats per defensar els seus propis drets o persones amb baix rendiment escolar. A més, acostumen a ser persones tímides, la qual cosa les fa persones manipulables. Finalment, ens remarquen que són persones propenses a tenir un baix nivell d'autoestima.

Per altra banda, les investigacions del grup social ONCE ens han permès saber una sèrie de factors de risc que actuen com a causes dins la dinàmica d'assetjament escolar. Per començar, ens parlen dels factors socials, dels quals ens diuen que la violència no és un problema exclusiu de l'escola i que, per tant, no és l'escola qui fomenta o crea les dinàmiques violentes. Aquestes dinàmiques reproduïxen la violència i l'agressivitat que existeix a l'entorn i la societat. És per això que, els elements que poden evitar o disminuir l'assetjament escolar és l'existència de normes de convivència clares de part de l'estructura organitzativa dels centres. A més, també és molt convenient que els centres tinguin programes de gestió dels problemes de convivència.

A continuació, ens parlen també dels factors personals, dels quals el més determinant és l'alumnat que és percebut com a diferent pels seus companys. Tant físicament, com per nacionalitat o per discapacitat, aquests són factors de risc a patir assetjament. El grup social ONCE ens menciona dos estudis que donen suport a aquesta idea. El primer, realitzat per Save the Children (2016), arriba a la conclusió que les persones víctimes d'assetjament consideraven que havien estat assetjades pel seu aspecte físic o perquè els hi tenien mania. L'altre estudi, de la Fundació ANAR (2018), arriba a la conclusió que els motius principals de l'assetjament escolar es troben en les característiques diferenciadores de les víctimes (tals com l'aparença física), l'agressivitat dels agressors i la mania que aquests tenen a la persona agredida.

Finalment, el grup social ONCE ens parla dels factors familiars. Tot i que no és sempre així, s'ha observat una relació existent entre l'assetjament escolar i la violència filio parental. Aquesta relació consta que gairebé dos tercis dels infants agressors vers els seus pares, han estat víctimes de violència entre iguals en els seus centres educatius. A més, no és poc freqüent que un infant que maltracta a un altre dins el context escolar, ho faci repetint patrons de conducta que contempla o pateix dins de l'àmbit familiar. Això demostra que les persones agressores poden ser, a la vegada, víctimes de mals tractes, estar vivint en entorns amb carències afectives o que poden estar sent educats en un cercle familiar problemàtic.

El Departament d'Educació i el grup social ONCE, concorden en què un dels factors principals de l'assetjament escolar és la diferència. Aquesta idea queda reflectida en els estudis realitzats per Save the Children i la Fundació ANAR, presentats en l'estudi del grup social ONCE. Dins d'aquesta diferència podem trobar a les persones amb discapacitat i les persones amb Necessitats Educatives de Suport Específic (NESE). A més, el Departament i el grup social ONCE concorden en molts dels trets que assumeixen a les persones víctimes d'assetjament, com ara la baixa autoestima o la dificultat per mantenir relacions socials amb els iguals.

La CEAPA també aborda el tema dels protagonistes que hi ha dins les dinàmiques d'assetjament, dividint-los en tres blocs: la víctima, l'agressor i els espectadors. Abans de tot això, ens indica que les agressions s'acostumen a dur a terme en infants en concret, rarament es duen a terme a un grup d'infants. Al contrari que l'agressor, que sí que pot actuar en grup.

Amb tot això, la CEAPA ens indica que les dinàmiques d'assetjament no només afecten l'agressor i l'agredit, sinó que ens afecten a tots. És per això que tots som responsables i juguem un paper important dins d'aquestes. Per aquest motiu, considera que s'ha de tenir en compte també al personal docent i no docent del centre, a la resta de companys i a les famílies.

“Tots i totes, d'una forma o una altra, compleixen un rol en aquesta situació d'agressió i de tots depèn que l'escola sigui un lloc segur i agradable sense violència” – CEAPA. (2013)

No obstant això, sí que enumeren als tres grans protagonistes dins de l'assetjament: l'agressor, la víctima i els espectadors. Per començar, la persona agressora.

Aquestes busquen obtenir el reconeixement i l'atenció de les altres persones. Per això, poden ser infants que presenten una autoestima i una seguretat en si mateixos o molt alta o molt baixa. En ambdós casos, aprenen un model de relació basat en l'exclusió i el menyspreu. El seu objectiu és atemorir i amenaçar al que li fa ombra vers la resta de companys (CEAPA, 2013). La persona agressora acostuma a presentar un baix nivell en les habilitats socials, baix nivell d'empatia, molta enveja, baix nivell de tolerància i de frustració, etc. Aquestes persones, sovint provenen d'un entorn familiar permissiu, la qual cosa no els ha permès entendre els límits ni el valor del respecte cap a les persones del seu entorn, a més d'una incapacitat de posar-se en la pell dels altres. Les persones agressores acostumen a tindre, amb rapidesa, un grup de companys que se sumen als seus atacs cap a la víctima, és per això que han d'existir protocols i formacions específiques cap al professorat, per tal de saber abordar aquestes situacions tan difícils, així com una figura d'autoritat i referència cap als alumnes.

Per altra banda, ens assenyalen la persona víctima d'assetjament. D'aquestes, diuen que, generalment, són persones dèbils, insegures i amb baixa autoestima que són incapaces de sortir d'aquesta dinàmica pel seus propis medis, tot i haver-ho intentat molts cops. També acostuma a ser una persona amb baixes capacitats socials, que sovint és expulsada del grup, convertint-se així en un objectiu fàcil per l'agressor. El model familiar que predomina entre les víctimes és el de la sobreprotecció i el fort vincle amb les seves famílies. Tot i això, els infants que pateixen assetjament no acostumen a explicar-ho a les seves famílies pel sentiment de vergonya i inseguretat que els provoca la situació, per això és molt important que els docents tinguem la capacitat de parar certes accions que poden desenvolupar en aquestes dinàmiques.

Finalment, els espectadors. Les dinàmiques d'assetjament no només tenen com a protagonistes a l'agressor i a la víctima, sinó que sempre van acompanyades de les persones espectadores, que són aquelles que donen suport a l'abús de poder. Els espectadors poden tenir una participació passiva o activa dins la mateixa dinàmica. En primer lloc, seran espectadors passius si no actuen ni de forma positiva ni negativa en l'assetjament. Per aquestes persones es tornarà rutinari veure situacions violentes cap a un o més companys seus, per aquest motiu no seran capaces d'actuar ni de comunicar-ho a una persona adulta de referència, com pot ser-ho el tutor/a. En canvi, els espectadors actius són els alumnes que donen suport a les agressions i a l'agressor, sent els seus amics o actuant de còmplices. Tot i això, no se'ls pot considerar agressors, ja que no són ells

qui planegen les agressions. Els espectadors, tant passius com actius, estan aprenent que les agressions són habituals, normalitzant aquest tipus de dinàmiques. El rol del docent és evitar aquesta normalització i propiciar un ambient òptim per tal que l'alumnat se senti amb llibertat a l'hora de comunicar que s'estan donant situacions d'assetjament al seu voltant, la qual cosa acostuma a succeir per temor a convertir-se en noves víctimes de les agressions.

Pel que fa a l'aportació l'autora Carmona Salgado (2018) al seu treball, l'assetjament té causes múltiples i totalment injustificades, tot i ser de gran complexitat (p.79). És per aquestes causes que l'agressor hauria decidit prendre una dràstica decisió de qualificar a la víctima com a un ésser "inferior" i especialment "vulnerable". A més, l'autora també ens parla de les principals figures dins de l'assetjament. Per començar, ens parla de la figura de l'agressor des d'una perspectiva psicològica, basant-se aquesta en tres característiques, bastant acceptades per la comunitat científica especialitzada en la matèria. Aquestes característiques són:

- Un temperament agressiu o impulsiu
- Carència d'habilitats socials per comunicar i negociar els seus desitjos
- Manca d'empatia i de sentiments de culpabilitat cap a la víctima

Així doncs, l'agressor és una persona autosuficient, amb un baix nivell d'autoestima que acostuma a estar mal adaptada a l'entorn, mostrant-se així desafiant cap a les normes de convivència i cap a les persones amb autoritat dins del centre. A tot això se li ha de sumar un altre grup de protagonistes dins l'assetjament, el que Carmona Salgado anomena com a espectadors muts. Aquests poden ser tant els docents o companys, els quals presencien les agressions, però no fan res per aturar-les ni tampoc per denunciar-les, això és interpretat pels agressors com una forma de suport indirecte a les seves agressions. Això és anomenat com a "Llei del silenci", la qual fa molt de mal dins de l'assetjament, ja que com més aviat es denunciés aquesta dinàmica, més aviat es podria resoldre de forma positiva per la víctima.

L'autora també ens fa referència al fet que, molts cops, els agressors són o han sigut ara víctimes. Tampoc descarta que aquests infants estiguin creixent en entorns problemàtics, plens de carències afectives i, per tant, estiguin abocant les seves pròpies frustracions en la víctima. Aquestes característiques socials podrien ser un dels orígens de l'assetjament.

L'altre gran protagonista en aquesta dinàmica és la víctima. La qual, Carmona Salgado descriu com a una persona tímida, amb baixa autoestima, sensible, insegura i tranquil·la. L'autora també destaca el fet que, les víctimes acostumen a ser alumnes amb bons resultats acadèmics. Les víctimes però, acostumen a tenir un gran avantatge: una bona relació familiar i amb el professorat. Això és positiu pel seu desenvolupament emocional.

“Es tracta de víctimes passives que pateixen en silenci les agressions del seu agressor” – Carmona Salgado. (2018)

D'aquesta manera, totes les fons que hem consultat, coincideixen en els trets característics de la personalitat de l'agressor i de la víctima. A més, destaquen un altre grup important de protagonistes dins de les dinàmiques d'assetjament: els espectadors, i com aquests tenen molt de poder, ja que si no hi fossin, l'agressor no tindria el suport necessari per perpetrar les seves agressions.

2.2.4. Què podem fer davant d'una situació d'assetjament?

El Departament d'Educació indica uns patrons a seguir quan el nostre fill o filla està dins d'una situació d'assetjament, tant des de la banda de la víctima com de l'agressor. De totes maneres, aquestes indicacions es poden aplicar també dels docents als alumnes quan hi ha aquest tipus de dinàmiques dins l'aula.

Quan hem de tractar amb un infant que està patint una situació d'assetjament en forma de víctima, hem de reaccionar amb calma, escoltant tot el que ens hagi de dir, respectant els seus temps i decisions i aportant-li calma i suport, amb aquesta resposta l'ajudarem a recuperar la confiança en si mateix i, a la vegada, millorarà la seva autoestima. També hem de donar-li valor, fent-li veure que val la pena seguir els passos necessaris per superar la situació i que estarem amb ell per tal que pugui superar-lo. El fet de parlar les coses de forma directa, preguntant si ha tingut altres problemes i fent-li veure que la situació no és culpa seva, serà molt important per una correcta mediació del problema, així com el fet de planificar i executar les accions de forma conjunta amb les persones properes a l'infant (família, comunitat educativa, etc.), evitant enfrontar-nos a l'agressor i a les persones properes a ell (família i companys).

“Ningú no es mereix ser maltractat”. – Departament d'Ensenyament. (2016b)

Finalment, és molt rellevant animar a l'infant per tal que aconseguixi fer amics nous o retrobar-se amb els companys de sempre. A més, el fet de trobar una afició que els agradi i motivi serà molt positiu. També és important fer-li entendre que evitar una resposta agressiva, informar-ho al centre o a la família i rebre ajut psicològic no és cap signe de feblesa, sinó d'una actitud intel·ligent.

Per altra banda, quan hem de tractar amb un infant que està submergit en una situació d'assetjament dins del rol de l'agressor, la nostra actuació serà molt diferent. En primer lloc, el Departament d'Educació ens adverteix que el càstig és una mesura necessària, però que no pot anar de forma independent, sinó que ha d'anar acompanyat d'altres actuacions, com ara una conscienciació cap a l'infant. Per part nostra haurem de reaccionar de forma calmada, trobant temps per parlar amb l'infant i fent-li veure que les seves conductes són molt greus i inacceptables, comunicant la necessitat imperiosa d'aturar de forma immediata aquesta conducta abusiva. A més, a l'hora de parlar amb l'infant, és important preguntar què ha passat per arribar a aquest tipus de conductes i dinàmiques envers la víctima. Un dels sentiments que s'han de treballar més amb l'agressor és l'empatia, fent que l'infant es posi en el lloc de la víctima i entengui que la seva conducta ha estat inadequada, ajudant-lo així a prendre consciència sobre la situació i al fet que ha d'afrontar aquesta situació sense esquivar la seva responsabilitat com agressor.

Per la part del docent i de tot l'entorn de l'infant, el més rellevant és intervenir i assegurar que la conducta agressiva s'ha aturat. Si això no s'aconsegueix, cal reflexionar amb l'infant sobre quines poden arribar a ser les conseqüències en l'àmbit personal, social i legal. A més, és important que l'agressor demani disculpes a la víctima i ajudar-lo a trobar noves maneres no violentes de relacionar-se amb els iguals, mantenint un control de la seva ira i millorant la capacitat de frustració. Finalment, el treball conjunt entre la família i l'escola, que també pot anar acompanyada per un acompanyament psicològic, serà clau per una òptima millora de la situació.

Per tots aquests motius, és important que als centres educatius hi hagi protocols que vetllin per les persones víctimes i agressores d'assetjament, ja que els protocols són essencials a l'hora de donar resposta a aquest tipus de dinàmiques.

Segons d'Associació Espanyola per la Prevenció de l'Abús Escolar (AEPAE), els protocols d'actuació oficials s'apliquen quan ja s'ha produït un cas d'assetjament. Ells consideren que els protocols també s'haurien d'aplicar de forma preventiva.

“Actuant en la sensibilització i en la prevenció, aconseguirem reduir la incidència de l'assetjament escolar.” – AEPAE, 2018.

2.3. L'assetjament i la discapacitat

Cada persona gestiona les emocions i les situacions de manera diferent, aquesta manera de fer ve molt marcada pel context de cada individu, així com de la seva educació rebuda. És per aquest motiu que en els últims anys s'ha posat sobre la taula la necessitat de donar als alumnes una educació emocional a les aules, ja que si el que es vol aconseguir són persones adultes funcionals, la gestió dels problemes i de les emocions és clau. En aquest cas, les persones amb discapacitat poden tenir dificultats per identificar les emocions i, per tant, en gestionar-les. Un article de Jiménez, M. i de Gómez, M. (2018), inclòs dins la revista *Enfermeria Global* n.50 de la Universitat de Múrcia, diu que: “L'autoestima de les persones amb discapacitat física, es veu disminuïda per la baixa percepció de control independent” (p. 271). Aquesta manca d'autoestima i aquest autoconcepte pot repercutir en la gestió de les emocions i dels problemes quotidians. Altres estudis ens mostren que les persones amb TEA tenen una certa impermeabilitat als estímuls emocionals que se'ls presenten (Jodra i García-Villamizar, 2020). Tots aquests indicis, fan evident que, les persones amb discapacitat no tindran els mateixos recursos que una persona sense discapacitat a l'hora d'enfrontar-se a una situació d'assetjament.

Un altre agreujant dins d'una situació d'assetjament cap a una persona amb discapacitat és l'abús de poder. En una situació de *bullying* entre iguals, ja hi ha abús de poder i aquest abús es podria veure ampliat si les persones afectades ja pateixen algun tipus de discriminació o estigma pel fet de tenir una discapacitat (Rodríguez-Hidalgo, Alcívar Pincay, Payán, Herrera-López i Ortega-Ruíz, 2021). Per aquest motiu, es diferencia l'assetjament “tradicional” de l'assetjament “discriminatori”. Rodríguez-Hidalgo et al., a l'article “*Los predictores psicosociales del bullying discriminatorio debido al estigma ligado a las Necesidades Educativas Especiales (NEE) y la discapacidad*”, mencionen que les diferències entre iguals semblen desencadenar les situacions d'assetjament, de forma injustificada. Aquest fenomen discriminatori

s'accentua també per altres característiques personals a banda de la discapacitat. Alguns d'aquests factors poden ser la identitat de gènere, l'orientació sexual, els factors socioculturals i els factors socioeconòmics, entre d'altres. Una altra observació realitzada es que, hi ha infants que reben aquest tipus d'assetjament discriminatori sense ser part de cap dels grups inclosos, només pel simple fet de semblar-ho o aparentar-ho, ja que l'assetjament, en aquests casos, es produeix en base als prejudicis que existeixen sobre la discapacitat o la diferència. L'article citat anteriorment, citant a Salmon, S., afirma que "l'assetjament discriminatori té conseqüències més greus que l'assetjament tradicional" (2018).

2.3.1. Conseqüències de l'assetjament en persones amb discapacitat

Si parlem de les conseqüències específiques que té una dinàmica d'assetjament en persones amb discapacitat, hem d'entendre que aquestes seran molt diferents en persones amb discapacitat física o sensorial i persones amb discapacitat intel·lectual, ja que els recursos per gestionar la situació no seran les mateixes. Per entendre com pot afectar l'assetjament a una persona amb discapacitat, hem d'entendre i hem de posar en context les conseqüències que acostuma a aportar una dinàmica abusiva d'aquest tipus a persones sense cap discapacitat, ni física, ni sensorial, ni intel·lectual.

Pel que fa a les conseqüències de l'assetjament en general, dins de la web del Departament d'Educació ens donen una sèrie d'indicacions per saber reconèixer a una persona víctima d'assetjament escolar. Els principals indicis que se'ns indiquen són:

- Malestar físic
- Canvis significatius en els hàbits personals
- Demanda d'acompanyament en moments quotidians
- No voler estar sol amb els companys de classe
- Manca de comunicació tant amb els iguals com amb els adults
- Malestar emocional

Per altra banda, el grup social ONCE divideix les conseqüències de l'assetjament en tres grups. El primer grup són les conseqüències emocionals com ara la baixa autoestima, l'ansietat, la depressió, l'estrès posttraumàtic i la por. També es menciona el suïcidi com

a conseqüència més extrema. El segon grup són les conseqüències acadèmiques com ara un descens del rendiment acadèmic, l'abandonament escolar i l'absentisme. El tercer i últim grup és el de les conseqüències en l'àmbit de les relacions socials, com ara un marcatge (desconfiança i inseguretat) cap a les futures relacions socials a conseqüència de les experiències d'assetjament.

Finalment, la CEAPA, comenta que l'assetjament pot afectar el desenvolupament acadèmic de la víctima, incloent-hi aquí tant les seves qualificacions com la seva assistència a l'escola. A més, els pot afectar emocionalment, mentalment i físicament, arribant a ser persones més vulnerables, la qual cosa els pot portar a patir depressió, ansietat i altres trastorns emocionals. Tot això també produirà un xoc posttraumàtic que, si no es treballa de forma correcta amb els professionals adients, afectarà també a la seva vida adulta. La CEAPA conclou dient que, per aquests motius, és molt important fer una detecció adequada d'aquest fenomen per tal de poder iniciar un treball conjunt i coordinat entre la família i l'escola.

Podem veure com, un altre cop, el Departament d'Educació, el grup social ONCE i la CEAPA mostren una similitud en les conseqüències a la víctima que exposen en la seva informació. A banda d'això, el grup social ONCE, al seu estudi, també parla de les conseqüències cap a l'agressor i els espectadors.

Tornant al que és l'assetjament a persones amb discapacitat, l'article de Rodríguez-Hidalgo et al. (2021), anuncia que alguns investigadors han arribat a la conclusió que a mesura que augmenta la gravetat de la discapacitat, disminueix l'autoestima i augmenta la victimització dels alumnes. Aquesta afirmació coincideix amb Rose, C., Simpson, C. i Preast, J. (2016) i el seu estudi sobre l'assetjament a persones amb discapacitat. Finalment, a l'article de Rodríguez-Hidalgo et al. (2021), es comenta que algunes víctimes d'assetjament havien manifestat que la seva baixa autoestima era la principal causa d'incapacitat a l'hora de defensar-se dels seus agressors.

3. Marc metodològic

3.1. Pregunta clau

La meua pregunta clau a l'hora d'enfocar aquesta investigació va molt lligada als alumnes amb Necessitats Educatives de Suport Específic, ja que el principal objectiu que tinc amb aquest treball és saber si, en referència a tota la temàtica de l'assetjament que es treballa als centres d'Educació Primària, es contempla en algun moment a aquest tipus d'alumnat. Tant a l'hora de fer l'actuació com a l'hora de fer la prevenció. És per aquest motiu que la meua pregunta clau és: *En referència a l'assetjament, les actuacions de les escoles tenen en compte als alumnes NESE?*

3.2. Objectius

Els objectius d'aquesta investigació estan enfocats a poder descobrir com es gestiona l'assetjament a les escoles, si hi ha protocols i si aquests contemplen als alumnes NESE. Per altra banda, vull saber com es du a terme la prevenció als centres. És per això que primer, m'he d'assabentar si als centres hi ha protocols d'actuació específics sobre l'assetjament escolar, i posteriorment, hauré de conèixer en què consisteixen aquests protocols. Finalment, hauré de conèixer en què consisteix la prevenció que es fa als centres i si es tenen en compte els alumnes NESE al llarg de tot el procés. Això ho he centrat en tres objectius generals i quatre objectius específics, que són els següents:

1. Indagar sobre de quines activitats preventives envers l'assetjament s'implementen a l'escola
  - 1.1. Enumerar quins recursos pedagògics es contemplen a l'hora de dur a terme la prevenció
  - 1.2. Entendre en quines àrees curriculars es duen a terme aquestes activitats preventives
2. Descobrir l'existència de protocols envers l'assetjament escolar
3. Conèixer quines característiques tenen els protocols envers l'assetjament escolar
  - 3.1. Descriure l'organització d'actuació dels protocols
  - 3.2. Detectar quines especificacions hi ha dins dels protocols d'assetjament sobre l'alumnat amb NESE

3.3. Supòsit de partida

El meu supòsit de partida és que penso que les actuacions de les escoles envers l'assetjament, no tindran en compte els alumnes amb NESE. En canvi, crec que les escoles que tinguin una població elevada d'alumnes amb Necessitats Educatives de Suport Específic, pot ser sí que els tinguin en compte a l'hora de fer la prevenció i actuació envers una dinàmica d'assetjament, tenint més recursos o altres eines a l'hora de tractar amb ells i elles. Tinc aquesta idea perquè tot i que cada cop es camina cap a un model de més inclusió, penso que encara no es té una mirada inclusiva de forma transversal en totes les àrees en què aquesta caldria. A les escoles, avui en dia encara trobem moltes barreres arquitectòniques i manca de recursos a l'hora de tractar amb persones amb discapacitat, i per això penso que les escoles ordinàries no tindran una resposta específica per tractar als alumnes amb NESE des de la prevenció i actuació vers l'assetjament.

3.4. Disseny d'investigació

La investigació que es du a terme en aquest treball és de caràcter qualitatiu, ja que es busca analitzar en profunditat l'actuació envers les dinàmiques d'assetjament d'algunes escoles concretes. Els resultats de la investigació aniran subjectes a aquesta anàlisi, en el qual es busca entendre correctament les actuacions que es duen a terme al voltant del tema de l'assetjament, des de la prevenció a l'actuació i tenint en compte els protocols d'actuació que s'implementen a les escoles. He triat fer un estudi qualitatiu perquè crec que ens pot donar una visió molt més àmplia del que és la realitat a les escoles, ja que els resultats que obtindrem seran molt més complets que en una investigació quantitativa. Detalls com quin tipus d'actuacions es realitzen o com es du a terme la prevenció, seria molt més difícil aconseguir-los mitjançant un altre tipus d'investigació. Per aquest motiu, he triat l'entrevista com a instrument de recerca, pel fet que es tracta d'un mètode d'investigació proper, amb el qual podré extreure la informació que busco mitjançant una conversa i apropant-me a les escoles que he triat per la recerca.

Aquesta entrevista vull dur-la a terme de forma presencial, anant a les escoles seleccionades i parlant amb les persones responsables que em puguin donar resposta a totes les meves inquietuds, ja siguin directors/es, caps d'estudis o coordinadors de la comissió de convivència. Per aquest motiu, prèviament m'hauré de posar en contacte amb els centres mitjançant la via telefònica, concretant un dia i hora que ens vagi bé a ambdues parts. Quan arribi l'hora de trobar-me amb els representants de cada centre, demanaré si

puc fer ús d'una gravadora per tal de poder enregistrar totes les respostes de l'entrevista, amb la finalitat de poder transcriure de la manera més fidel totes les seves aportacions. En cas que no se'm permeti enregistrar l'entrevista, escriuré jo manualment les respostes en el mateix moment de l'entrevista. Aquesta investigació es durà a terme a finals d'abril i inicis de maig de 2022.

3.5. Mostra

La mostra de la meva investigació són les escoles públiques d'Educació Primària de la Ciutat de Valls, la capital de la comarca de l'Alt Camp (Tarragona). Valls compta amb vuit centres educatius que ofereixen l'Educació Primària, cinc d'ells són de caràcter públic i tres són de caràcter privat concertat. Per entendre la tipologia d'alumnat que hi ha a les escoles, cal entendre una mica la població de Valls. Aquesta petita ciutat d'uns 25.000 habitants aproximadament té una estructura d'edats actualment rejuvenida respecte a la mitjana de Catalunya. Això no fa referència a un augment de la natalitat sinó a un augment de persones en edat de tenir fills.

“Des del 2007, a Valls hi ha més població infantil que d'edat avançada. Aquest canvi no s'ha donat a Catalunya.” – IDESCAT, 2017.

Un altre factor significatiu de la població de Valls és la gran població immigrant que ha anat creixent des dels anys 2000, seguint l'onada migratòria que es va produir en aquells anys a tota Catalunya. Tal com ens presenta l'IDESCAT en el diagnòstic *“La situació social en el municipi de Valls”* (2017), aquesta població immigrant, l'any 2016, representava un 13% de la població total de la ciutat, provenint majoritàriament de l'Àfrica del Nord, de l'Amèrica del Sud i de l'Europa de l'Est. Aquesta immigració es veu fortament concentrada en diferents zones de la ciutat, però principalment, al Barri Antic, la zona del centre històric de la ciutat. La franja majoritària d'edat d'aquesta immigració és de 20 a 44 anys, és a dir, persones adultes que cerquen oportunitats laborals. Això també repercuteix a la natalitat, ja que aquestes persones també estan en edat de reproducció, per la qual cosa en els darrers anys s'ha vist un augment d'infants fills d'immigrants a les escoles.

Pel que fa a la relació de la Ciutat de Valls i la discapacitat, l'IDESCAT (2017) ens presenta que en els darrers anys hi ha hagut un augment dels casos de persones amb

discapacitat reconeguda. La prevalença de persones amb discapacitat a Valls era, l'any 2016, un 7,4% del total de la població, superant a la prevalença de Catalunya, situada en un 7% del total de la població. La majoria de la població amb discapacitat reconeguda de Valls es troba en una franja d'edat de sobreenvelliment. La discapacitat a la Ciutat de Valls està dividida en quatre grans grups, per començar, la major part del col·lectiu de persones amb discapacitat té una dificultat de tipus motor. En segon lloc, ens trobem amb les discapacitats de tipus no motor com ara cardiopaties, malalties renals, etc., en tercer lloc, ens trobem amb les malalties mentals, incloent-hi els trastorns cognitius o de la conducta, en últim lloc, ens trobem amb les malalties psíquiques i discapacitats sensorials.

Segons projecte "*Escolaritat i la convivència a la Ciutat de Valls*" (2011) de la Fundació Jaume Bofill, la distribució dels alumnes amb Necessitats Educatives de Suport Específic entre les diferents escoles de Valls (públiques i concertades) es veu bastant focalitzada a les escoles públiques. Una característica important que trobem és que hi ha un centre públic amb una llarga tradició en alumnes amb Necessitats Educatives de Suport Específic, ja que aquest centre va ser, en un inici, pensat per ser una escola totalment d'Educació Especial. És per això que, en aquesta escola hi ha un gran nombre d'alumnes amb NESE amb dictamen, molts més que de caràcter social. Els alumnes amb NESE de caràcter social es troben repartits i en molta major quantitat a totes les escoles de Valls, però també es veu una forta tendència cap a les escoles públiques.

He triat fer la meva investigació a les escoles públiques d'Educació Primària de Valls perquè m'és molt més fàcil accedir-hi, ja que jo visc en aquesta ciutat. A més, tinc una noció de com és cada centre i del tipus d'alumnat que hi està matriculat, això em facilita molt la feina a l'hora d'extreure conclusions, pel fet que conec de primera mà el context proper de cada escola. A més, he preferit escollir les escoles públiques, perquè a més de ser més accessibles, considero que s'ha de potenciar l'escola pública i volia veure quines mancances i punts forts tenen en el tractament de l'assetjament.

3.6. Instrument de recerca

L'entrevista (la podeu trobar a l'Annex 1) que duré a terme consta d'onze preguntes i de vint-i-una preguntes secundàries, mitjançant les quals espero obtenir tota la informació requerida. Les preguntes estan dividides en tres grans grups, el primer, que tracta sobre la prevenció, servirà per trencar el gel amb la persona entrevistada i introduir

el tema general de l'entrevista. Dins d'aquest bloc és remarcable la segona pregunta (*Al centre hi ha algun protocol específic sobre l'assetjament escolar?*), ja que és clau per tal de poder seguir amb l'entrevista.

Pel que fa al segon bloc, tracta sobre l'actuació. És en aquest bloc on es parla de la comunicació que es fa del cas i dels recursos que s'hi destinen. A més, es posa sobre la taula el tema del ciberassetjament, ja que així com anteriorment no era una qüestió a tractar, en l'actualitat, la forta entrada de les noves tecnologies a les aules i a les rutines dels alumnes de Primària, fa que aquesta temàtica també sigui important tractar-la.

Finalment, el tercer i últim bloc està destinat a parlar sobre la relació entre els alumnes amb NESE, les dinàmiques d'assetjament i els protocols d'actuació. Aquest últim bloc està molt estretament relacionat amb la pregunta clau de la meva investigació, així que serà molt rellevant saber-lo traslladar a les escoles.

3.7. Temporalització i desenvolupament

Un cop tenia pensat com volia dur a terme la meva investigació, em vaig haver de posar en contacte amb les escoles a les quals volia entrevistar, però abans vaig haver de pensar a quins centres volia tindre en compte pel meu Treball de Fi de Grau. Per això vaig tenir diferents criteris, el primer va ser la proximitat, i el segon, les escoles públiques. És per aquest motiu que la meva mostra la vaig tenir clara de seguida: les cinc escoles públiques de la meva ciutat, Valls.

Per aquest motiu, vaig trucar a quatre dels cinc centres, ja que del cinquè tenia contacte directe amb la directora. En trucar, vaig manifestar el meu interès a entrevistar a les persones del centre que estiguin encarregades de portar tot el tema de l'assetjament. Vaig tenir la sort que els cinc centres em van donar dia i hora per poder anar a realitzar l'entrevista. Per tant, cap escola es va negar a acceptar la meva proposta. A tres de les cinc escoles, va coincidir que la persona encarregada de portar el tema de l'assetjament era la cap d'estudis. En una vaig poder parlar també amb la psicopedagoga de l'EAP (Equip d'Atenció Psicopedagògica), a un altre vaig entrevistar la directora de l'escola i, a un altre centre vaig tenir el plaer d'entrevistar a la coordinadora de la comissió LIC (Llengua i Cohesió Social).

Les entrevistes tenien una duració prevista de mitja hora, més o menys. A la pràctica, em vaig adonar que mitja hora era molt poc temps, ja que la més curta va durar 38 minuts i la més llarga una hora. Les escoles van ser totes molt acollidores i em van

explicar a la perfecció la seva tasca envers l'assetjament, la qual cosa m'ha ajudat molt a recollir tota la informació que la meva investigació requereix. A més, algunes d'aquestes escoles tenen projectes personals per donar una resposta a les agressions que poden precedir a una dinàmica d'assetjament, i vaig tenir el plaer que els centres em detallessin les seves iniciatives, les quals vaig trobar molt interessants.

Un cop va arribar el dia de l'entrevista i em vaig presentar als centres, vaig explicar amb més detall quina era la meva tasca i amb quina finalitat es duia a terme l'entrevista, al qual totes les escoles van estar d'acord i van accedir a fer-la. A més, vaig comentar el meu desig d'enregistrar amb una gravadora l'entrevista, per tal de poder transcriure-la i recollir la informació de la forma més fidel possible a les seves respostes. Cap de les persones entrevistades es va negar a aquest enregistrament, per tal, vaig tenir l'oportunitat de poder tenir, en veu, totes les entrevistes per una posterior recollida d'informació més rigorosa. Com ja he comentat, totes les persones a les quals vaig entrevistar van ser molt acollidores i em van donar resposta a gairebé totes les meves preguntes.

El que sí que és veritat és que, l'entrevista que vaig fer a la primera escola (escola que anomenarem *Escola 1* a partir d'aquest moment) i en la qual vaig entrevistar a la cap d'estudis, va estar més centrada a conèixer el protocol d'actuació que fan servir. Aquest va resultar ser el del Departament d'Ensenyament, cosa que m'he trobat a tots els centres. Això ha fet que, un cop he entès el protocol del Departament i les escoles m'anaven confirmant que era aquest el protocol establert pel centre, m'he anat centrant més en com l'aplica cada centre, en les seves experiències i en les activitats pròpies de les escoles que apliquen a l'hora de prevenir i actuar envers l'abús escolar.

A l'*Escola 2*, ja anava amb un coneixement previ de com s'aplicava, per norma general, el protocol d'actuació del Departament, així que vaig voler preguntar més per tot el treball de prevenció i actuació que es fa des de les aules. A més, en aquesta entrevista vaig poder parlar amb la cap d'estudis i, sobretot, amb la psicopedagoga de l'EAP del centre, la qual em va donar molta informació i una visió més àmplia del que passa a les escoles. L'entrevista a l'*Escola 3* va ser la més curta. En aquesta escola vaig tenir el plaer de parlar amb la directora del centre, la qual em va explicar un projecte de centre que han implementat per donar resposta a les agressions que es produeixen al centre. Donar resposta a aquestes agressions pot ser una bona forma de prevenir futurs casos d'assetjament, així que em va semblar molt interessant la seva proposta.

Aquestes tres primeres entrevistes es van dur a terme els últims dijous i divendres d'abril. La següent setmana vaig anar als últims dos centres on havia contactat. L'*Escola 4* em va presentar una perspectiva molt interessant, ja que és una escola que, inicialment, havia de ser una escola d'Educació Especial. Finalment, ha esdevingut una escola ordinària, però té una gran tradició en atendre a nens i nenes amb Necessitats Educatives Especials derivades d'una discapacitat, per tant, tenien molt a dir sobre els casos d'assetjament a persones amb discapacitat. Vaig entrevistar a la cap d'estudis, la qual ja em coneixia perquè va ser en aquesta escola on vaig realitzar el segon Pràcticum del grau. Al llarg de tota l'estona que em va atendre, em va aportar molta informació rellevant sobre les qüestions que li anava plantejant.

Finalment, l'*Escola 5*. En aquesta escola vaig entrevistar a la Coordinadora LIC, la qual em coneixia de feia molts anys, ja que va ser en aquesta escola on vaig cursar l'etapa d'Infantil i de Primària. Aquesta escola em va aportar un altre punt de vista i una altra forma de treballar la prevenció amb un projecte que duen a terme a l'escola des de fa un parell de cursos. Vaig poder presenciar un moment clau del projecte i posteriorment, vaig poder entendre en què consistia. Les respostes de l'*Escola 5* van anar orientades al seu projecte, més que al protocol en si.

En algunes de les escoles he vist convenient afegir alguna pregunta inesperada a l'entrevista, com per exemple "Quina organització teniu dins les aules?", ja que les actuacions d'una escola s'entendran molt millor veient quines ràtios tenen i de quant personal docent disposen a cada aula. A l'*Escola 4* també vaig trobar adient afegir alguna pregunta al Bloc 3 de l'entrevista, el bloc dedicat a parlar de l'alumnat amb NESE, degut a la seva llarga experiència i tradició tractant amb alumnes d'aquesta tipologia. Una de les preguntes afegides va ser: "Trobeu rellevant que a les escoles hi hagi protocols sobre com actuar amb l'alumnat amb NEE?".

3.8. Instrument d'anàlisi de dades

Per analitzar tota la informació que he recopilat de les entrevistes amb les escoles tinc, per una banda, els enregistraments i, per altra, els apunts que vaig anar prenent sobre alguns aspectes que considerava claus. D'aquestes dues fonts d'informació tindre en compte, sobretot, les gravacions de veu, ja que són la font d'informació més fidel de la que disposo.

Per tal d'extreure la informació de la millor forma, el primer que he fet ha estat una transcripció literal de totes les entrevistes (en podeu veure un exemple a l'Annex 2). Aquesta transcripció m'ha permès tornar a entendre cada paraula que les persones entrevistades em deien, ja que la transcripció, al ser literal, també va incloure les paraules i frases que es deien entre línies, les quals dotaven de significat totes les respostes que em donaven.

A partir de la transcripció vaig crear una graella d'informació, la qual considero que ha estat l'instrument d'anàlisi estrella de la meua investigació. Aquesta graella consta d'una taula amb dues columnes i diverses files, una per cada pregunta. A les columnes es trobaven la pregunta (a l'esquerra) i la resposta (a la dreta). Aquesta graella s'ha anat repetint, una per cada escola. Aquest mètode m'ha permès veure la resposta de cada escola de forma ràpida i senzilla i aquesta rapidesa m'ha permès comparar les respostes de cada escola de forma ràpida. Podeu veure una mostra de la graella a l'Annex 3.

3.9. Anàlisi del Bloc 1: Prevenció

Les preguntes d'aquest primer bloc busquen trencar el gel entre l'entrevistador i l'entrevistat i van relacionades amb la prevenció que es du a terme a les escoles. A més, també es busca conèixer quin és el pensament de les escoles sobre l'assetjament i fer una primera revisió al protocol, si és que n'hi ha.

3.9.1. Pregunta 1: Quina opinió teniu com a centre de l'assetjament escolar?

En aquesta pregunta, totes les escoles han seguit una mateixa línia de pensament. L'assetjament és un comportament que no s'ha de tolerar i això tots els centres ho tenen clar. L'*Escola 1* em va comentar que, quan detecten un cas d'assetjament, mantenen una posició neutra, és a dir, que escolten tant a la víctima com a l'agressor. Això els permet treballar les actuacions amb ambdues persones, sense victimitzar més a la víctima i sense posar en el punt de mira a l'agressor. Aquesta escola, quan detecta una situació que pot resultar alarmant, es fixa en el protocol i segueix les pautes de treball que proposen.

L'*Escola 2* posa sobre la taula que l'assetjament és un tema que remou molt les emocions de tothom. A més, com que funcionen per comunitats d'aprenentatge, una situació d'assetjament no només afecta un curs o cicle, sinó que afecta a tota la comunitat, fins i tot a vegades acaba implicant a altres comunitats, ja que es duen a terme activitats

conjunctes. També mencionen la dificultat que implica gestionar una situació d'aquest tipus i anomenen, mitjançant la seva experiència, que molts cops, l'assetjament no és una dinàmica evident com estem acostumats a veure a les pel·lícules americanes, sinó que s'ha d'estar molt pendent de les relacions que es formen a l'aula perquè es poden produir situacions d'assetjament que no es veuen a simple vista.

L'*Escola 3* comenta que les escoles són un reflex de la societat, per tant, els conflictes socials que hi ha fora de l'escola, també es veuen dins.

L'*Escola 4* i l'*Escola 5* reafirmen que l'assetjament és un tema que s'ha de tractar des del minut 0 i que, sempre que es veu una agressió d'un infant a un altre o d'un infant a un adult s'ha de frenar i treballar per tal que no vagi a més.

Com podem veure, totes les escoles segueixen una línia de pensament comuna basant-se en la tolerància zero cap a les situacions on una persona veu els seus drets vulnerats per una dinàmica d'assetjament.

3.9.2. Pregunta 2: Al centre hi ha algun protocol específic sobre l'assetjament escolar?

En respondre aquesta pregunta, totes les escoles han coincidit. Si, les escoles tenen un protocol d'actuació a seguir en els casos d'assetjament, i aquest protocol és el dissenyat pel Departament d'Educació.

A banda d'aquest protocol, l'*Escola 3* i l'*Escola 5* tenen dues iniciatives pròpies que busquen donar resposta a les agressions puntuals que poden acabar en una situació d'assetjament. La primera d'aquestes dues escoles té molt estipulades una sèrie d'actuacions per quan es produeix una agressió física o verbal. Aquesta espècie de protocol no forma part de la prevenció de l'assetjament, ja que només s'aplica un cop s'ha produït l'agressió. Per altra banda, l'*Escola 5* presenta des del 2019, just abans de la pandèmia, un programa de mediació.

3.9.3. Pregunta 3: En què consisteix el protocol?

Per començar, la psicopedagoga de l'EAP de l'*Escola 2* m'explica quin és el marc legislatiu d'aquest protocol. El protocol del Departament d'Educació (podeu trobar el document a l'Annex 4), anomenat "Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals" (2019), té com a objectiu general dotar als centres educatius d'eines per prevenir, detectar i intervenir davant situacions d'assetjament i ciberassetjament entre iguals (pàgina 2/2). Aquest protocol consisteix en

una sèrie d'actuacions, tant per la prevenció com per la detecció i intervenció d'un cas d'assetjament. Dins del protocol també hi ha tota una introducció teòrica que parla de què és l'assetjament, quins tipus d'abús es poden dur a terme, què és el ciberassetjament, quins factors hi intervenen, etc., per tal que els centres puguin tenir unes nocions bàsiques sobre quan es pot considerar assetjament i quan no. A més, la psicopedagoga em comenta que el protocol està basat en la Llei 12/2009 del 10 de juliol, sobretot en els articles 7 (Convivència), 10 (Dret i deure de convivència) i 33 (Protecció contra l'assetjament escolar i contra les agressions), el Decret 279/2006, sobretot en l'article 25 sobre l'àmbit d'aplicació de la mediació, la Llei 11/2014 per garantir un ambient segur per les persones LGBT i, finalment, en la resolució ENS/585/2017, en la qual s'estableix que els centres educatius han de tenir un Projecte de Convivència dins el PEC.

Aquesta pregunta me l'han respost les escoles 1, 2, i 4, ja que les escoles 3 i 5 han fet més referència a les seves iniciatives com a centre. Les tres escoles m'han comentat que el primer pas d'actuació del protocol és realitzar una sèrie d'entrevistes als alumnes (en les quals el protocol indica les preguntes que cal fer), tant als possibles agressors com a les possibles víctimes, passant també pels espectadors. D'aquestes entrevistes es pot extreure informació molt valuosa per, posteriorment, passar a considerar el cas. Un altre dels primers passos a seguir és passar un sociograma a l'aula, per tal de veure com és la relació entre els alumnes. Això també ens proporcionarà informació molt important a l'hora de detectar una possible dinàmica d'abús escolar. Posteriorment, el protocol presenta una sèrie d'indicadors que ajuden als docents a veure si el que se'ls presenta es tracta realment d'una situació d'assetjament. L'*Escola 2* m'explica que “...*el protocol del Departament consisteix en una sèrie d'instruccions i indicadors que et van guiant sobre què fer en cada moment, també hi pots buscar quina sèrie de mesures necessites i hi ha activitats o dinàmiques que pots aplicar a l'aula. A més, et guia a l'hora de fer les entrevistes amb els infants i les famílies*”. També em comenta l'existència de la Unitat de Suport d'Atenció a la Victima (USAV), una unitat del Departament d'Educació que assessora tant a les famílies com als docents i a les víctimes sobre com actuar en casos d'assetjament. Aquesta unitat també és l'encarregada de fer un seguiment i assessorament del cas.

Pel que fa a l'*Escola 3*, la seva iniciativa consisteix en una sèrie d'actuacions que s'apliquen un cop hi ha hagut una agressió a l'escola. Aquestes actuacions van des de reflexionar basant-se en una fitxa que hi ha penjada a totes les aules anomenada “para i pensa” per les agressions considerades lleus, a fer un canvi de classe puntual durant, com

a màxim 30 dies per les agressions que són considerades greus (aquest centre compta amb dues línies per curs).

Finalment, l'*Escola 5* i el seu programa de mediació presenten una dinàmica molt interessant. Aquesta dinàmica consisteix en el fet que hi ha diversos alumnes de Cicle Superior que actuen com a mediadors i tenen una armilla que els diferencia de la resta de companys. Aquesta armilla la duen posada sempre a l'hora del pati, per tal de ser identificables pels altres alumnes del centre. A l'inici del curs, aquests alumnes que actuaran com a mediadors reben una petita formació sobre què és la mediació i com mediar en situacions de conflicte. A més, cada mediador té una carpeta que conté els fulls de mediació, un full on es recull el conflicte i quins alumnes hi han estat implicats. Finalment, la coordinadora LIC es reuneix cada divendres després del pati amb els mediadors per comentar com ha anat la setmana i compartir les sensacions sobre el projecte, ja que aquest projecte és molt adaptable als alumnes que en formen part. La coordinadora recull tots els fulls de conflicte que s'han omplert al llarg de la setmana i aquests queden reflectits en uns fulls de càlcul on cada tutor hi té accés i pot consultar si hi ha hagut conflictes a la seva aula. Si es veu que hi ha un conflicte que persisteix, s'indica al tutor del curs que treballi amb el grup classe per tal de posar-hi fi o es dona la possibilitat que el cas passi a direcció, amb la possibilitat d'obrir el Protocol d'assetjament del Departament d'Educació.

- Qui, com i quan es posa en marxa el Protocol?

Les 3 escoles m'han comentat que, qui posa en marxa el protocol ha de ser l'equip directiu del centre, és a dir, el tutor no el pot posar en marxa per decisió pròpia. El tutor, el que sí que pot fer és, comentar a l'equip directiu si detecta alguna situació que es pot considerar assetjament. Un cop l'equip directiu n'està notificat, es fa una diligència a l'inspector del centre (el qual forma part del Departament d'Educació, en aquest cas del servei de Tarragona) i és ell qui indica al centre quin camí emprendre, si cal obrir el protocol i quines accions dur a terme.

Finalment, el protocol es pot obrir tant per una demanda de les famílies, com per la demanda d'un alumne i, òbviament, per la petició dels docents del centre, pel fet que el protocol es posa en marxa quan es detecten indicacions que poden correspondre a una situació d'assetjament.

Pel que fa a l'*Escola 3*, el seu protocol d'actuació el posa en marxa el tutor de l'aula, ja que és el màxim referent de l'alumne dins l'escola. S'actua un cop s'ha consumat una

agressió i, és el tutor qui, d'acord amb una sèrie d'indicacions que tenen estipulades, determina quina acció correspon aplicar-se en cada cas.

La mediació de l'*Escola 5* s'activa quan un alumne acudeix a ells perquè està tenint un conflicte amb algun altre company. Aquesta dinàmica només funciona al llarg de les hores del pati, un dels moments del dia en què es produeixen la majoria dels incidents que poden requerir mediació.

- **Es té en compte la prevenció?**

Les escoles em van comentar que el Departament d'Educació posa, a servei dels centres educatius, un munt de recursos de cara a aconseguir una bona convivència i cohesió de grup, la qual cosa ajudarà amb la prevenció dels casos d'assetjament.

Pel que fa a les escoles amb iniciativa pròpia, l'*Escola 3* no té en compte la prevenció dins el seu protocol particular, ja que només és un protocol que actua quan l'agressió ja ha tingut lloc. Això no vol dir que l'escola no actuï amb prevenció, sinó que el seu protocol només contempla l'actuació. L'*Escola 5*, en canvi, sí que contempla la prevenció, perquè aquest programa en si és de caràcter preventiu, per tal que els alumnes aprenguin a intervenir en els conflictes que poden sorgir de situacions quotidianes. Les eines que els alumnes aprenen mitjançant aquest programa els ajudarà a no caure en situacions d'assetjament o, si més no, a detectar les agressions i a ser capaços de notificar-les per tal que no vagin a més.

- **Quin tipus de seguiment es fa del cas?**

En si, el protocol del Departament ja facilita eines a les escoles per tal que facin un seguiment del cas. A més, les escoles tenen eines pròpies per tal de fer el seguiment del cas, sobretot es tracta de reunir-se amb les famílies de les persones afectades per tal que aquestes estiguin notificades de tots els avenços i de tot el que s'està treballant amb els alumnes afectats.

L'*Escola 1* em comenta que, fins i tot han arribat a fer reunions o comunicacions diàries amb les famílies si aquestes ho necessitaven. La psicopedagoga de l'EAP de l'*Escola 2* em comenta la important labor que realitza la USAV en referència al seguiment de cas. A més, m'explica que un cop s'ha obert el protocol d'actuació per un cas d'assetjament, s'ha de crear una comissió específica de seguiment i valoració del cas, formada per alguna persona de l'equip directiu, la tutora de l'aula, la psicopedagoga de l'EAP, la TIS, i si cal, algun altre docent que tingui contacte amb els alumnes. La funció

d'aquesta comissió és revisar periòdicament les actuacions que s'estan duent a terme en referència al cas d'assetjament i fer un seguiment del comportament dels alumnes implicats. Aquesta comissió és l'encarregada de veure com està funcionant el protocol i dictaminar cap a quines direccions seria millor anar. Aquesta escola remarca la importància de l'observació en un cas d'abús escolar perquè en una situació d'assetjament, els papers poden anar variant. És a dir, la víctima també pot, en alguns casos actuar com agressor i, l'agressor, actuar com a víctima. Aquesta escola comenta també que, per molt que es tanqui un protocol, l'observació sempre ha de seguir present per tal que no es pugui tornar a repetir. L'*Escola 4* em comenta que, un cop tancat el protocol d'actuació és interessant tornar a passar un sociograma a l'aula, per veure com està el nivell de cohesió entre tots els companys i continuar treballant per una millor relació entre tots els nens i nenes.

L'*Escola 3* no contempla un seguiment del cas dins el seu protocol, ja que només s'aplica per castigar les agressions perpetrades. L'*Escola 5*, en canvi, sí que contempla un seguiment de cas. El seu programa està coordinat per la comissió LIC del centre, i la coordinadora LIC, com ja he comentat amb anterioritat, es reuneix amb els mediadors de forma periòdica per comentar quins han estat els conflictes de la setmana. A més, tota la informació que es recull passa pel TIS i aquest ho reflexa en una base de dades on els tutors tenen accés. Això els permet fer un seguiment dels conflictes dels seus alumnes i veure si n'hi ha algun de persistent. Podeu veure un exemple de full de mediació a l'Annex 5.

- Es contempla el paper de l'espectador?

Les escoles 1, 2 i 4 han coincidit en què el protocol del Departament d'Educació sí que contempla el paper de l'espectador. L'*Escola 3*, en canvi, no contempla aquest paper, ja que considera que els nens i nenes no actuen de forma involuntària en una situació d'assetjament. Al·leguen que mai s'han trobat amb un cas on els infants de l'aula actuïn de forma involuntària en un cas d'assetjament i que, els infants no veuen intencionalitat en els actes nocius d'un company cap a l'altre. Finalment, l'*Escola 5* sí que contempla als espectadors i els tracta de perpetradors, de la mateixa manera que qui actua agredint a un altre company. Com a escola pensen que, si no actues per frenar una situació agressiva cap a un company, ets agressor de la mateixa manera. Aquesta escola treballa amb la roda del *bullying*, la qual ensenya que dins una situació d'assetjament, hi ha més rols que només l'agressor i la víctima.

- **Quin paper hi juguen les famílies?**

Dins el protocol sí que es té en compte el paper de les famílies i també es tenen en compte. L'*Escola 1* remarca que el paper de les famílies és fonamental, l'*Escola 2* comenta que, a vegades, les famílies són entorpidores i hi ha una clara manca de formació per les famílies.

“... a vegades són més desencadenants i entorpidores de la situació les famílies que els propis alumnes, perquè aquí... i en altres llocs, parlo d'aquest centre perquè és on estic actualment, veus que els alumnes intenten restaurar la situació i ho donen tot per aconseguir-ho i són les famílies des de fora que quan els nens van cap a casa, contaminen la situació i ja tornem a estar a la casella de sortida. I tu com a docent penses, què ha passat?! Si jo he fet una feinada i els alumnes han fet una feinada per restaurar i per ensenyar a la víctima a ser més forta i per ensenyar a l'assetjador i al grup d'iguals a tenir habilitats de resoldre els problemes sense “machacar” als altres... I quan hem tornat, què ha passat? Això creiem que pot ser una falta de formació a les famílies, i l'empatia dels pares costa molt, com que no veuen el que es fa dins l'escola, algunes van a buscar a la família de l'altre i li diuen és que la teva filla és tal o es qual, i es barallen fora, i au, ja ho tenim” - Minut 17 -19, entrevista Escola 2.

L'*Escola 4* també reforça la idea que posa sobre la taula el segon centre, i és que comenten que, a vegades, les famílies incideixen en els casos d'assetjament, sigui volent o sense voler.

En canvi, les escoles 3 i 5, no contemplen el paper de les famílies dins les seves iniciatives. En ambdós casos hi ha una notificació posterior a la família si el cas ho requereix. Tot i això, l'*Escola 5* remarca que a vegades les famílies no ajuden a millorar les situacions d'assetjament, ja que no són capaces d'entendre que el seu fill o filla té un problema, i és que si no el tingués, no actuaria d'aquesta forma amb els seus companys. Finalment, també remarca que si les famílies remen a favor, ajuden molt a minvar les situacions d'assetjament.

3.9.4. Pregunta 4: Heu tingut mai una situació d'assetjament escolar dins el centre?

L'*Escola 1* em comenta que sí que han tingut situacions que han requerit engegar el protocol d'actuació, però que després, passades les entrevistes i els ítems als alumnes, han resultat no ser dinàmiques d'assetjament. Em comenten un cas en què la suposada

víctima portava una motxilla tan gran des de casa que se sentia assetjada per altres companys i van haver de desglossar molt les actituds dels companys i les seves per poder identificar que el seu problema ja li venia de casa. Aquesta escola posa sobre la taula que els infants viuen els problemes de forma molt viva i que això interfereix molt en les seves relacions i emocions. Per tal, cal escoltar-los i entendre la grandesa de les seves situacions.

L'*Escola 2* coincideix amb l'*Escola 4*, i és que, després de la pandèmia han vist un increment en els casos d'assetjament. Ambdues escoles pensen que pot tractar-se del fet que les relacions socials es van trencar i ara hi ha una manca de recursos socials en els infants. És per això que les dues escoles reforcen la idea que, des de les aules, s'ha de donar eines i ensenyar aquesta competència social que sembla mancar entre els infants. Tot i això, l'*Escola 2* comenta que els casos d'assetjament que han viscut mai han estat amb agressions físiques, sinó que han estat psicològiques i verbals, la qual cosa ens ha de fer estar més alerta, ja que poden passar desapercebudes. L'*Escola 4* posa de manifest que les relacions personals s'han quartat i que falta molta comunicació, ja que és un aspecte clau.

L'*Escola 5* comenta que han tingut casos d'assetjament, a més, també han tingut casos de ciberassetjament. Aquests casos no s'han tractat amb el programa de mediació, però sí que s'han pogut detectar des d'aquest programa, ja que eren problemàtiques reiterades que es van anar veient al llarg de les setmanes.

L'*Escola 3* no contesta aquesta pregunta.

- Quina implicació té la comunitat educativa a l'hora de posar fi a una situació d'aquestes característiques?

L'*Escola 1* té una visió molt global d'aquestes problemàtiques i posa de manifest que a l'escola treballen en xarxa, per tant, tots hi estan implicats. Tota la comunitat es volca per tal de posar fi als casos d'assetjament. Per altra banda, a les escoles 2, 3, 4 i 5 es dona més importància als cicles o comunitats en les quals treballen, en conseqüència, la problemàtica queda reduïda al cicle o comunitat a la qual afecta. Per aquest motiu, la situació només es comunica dins del grup de docents que tenen relació amb els alumnes. Òbviament, tots els docents implicats treballen a favor que aquest abús acabi.

3.9.5. Pregunta 5: Existeixen activitats preventives d'aquestes dinàmiques abusives dins l'escola?

L'*Escola 1* comenta que, des de ben petits a P3, a l'escola es fan activitats de prevenció de l'assetjament, sobretot amb dinàmiques de cohesió de grup. A banda d'això, també es treballa la prevenció quan, al llarg del dia, es produeix un conflicte.

L'*Escola 2* presenta un treball de prevenció molt interessant, i és que des del darrer any, formen part del programa *STOP BULLYING* de la Fundació Barça. Aquest programa va enviant activitats per treballar tots els aspectes de l'assetjament de forma periòdica a l'escola, per tal que els tutors i tutores els apliquin amb el seu grup classe. Cada cert temps, els docents han de redactar un informe i enviar-lo al programa, el qual assessora i analitza com estan funcionant les dinàmiques amb cada grup classe. Aquest és un programa viu, ja que es rep feedback i consells per millorar el treball dins les aules. A banda d'això, des de les aules també es treballa, des de P5 fins a 6è, en assemblea. Això reforça els vincles i el respecte entre companys, ja que permet treballar els conflictes que van sorgint amb el dia a dia.

Així com l'*Escola 2* participa en el programa de la Fundació Barça, l'*Escola 3* no participa en cap programa extern que els ajudi a treballar els continguts i la prevenció de l'abús escolar. Per tant, la seva gestió de la prevenció és totalment interna. Des de les aules es treballa la prevenció amb contes, curtmétratges, pel·lícules, dossiers, etc.

L'*Escola 4* compta amb persones voluntàries, externes al centre, que venen a fer xerrades adreçades a l'alumnat i a les seves famílies. A més, a l'escola tenen un dossier d'activitats per treballar la cohesió de grup al qual tots els tutors i docents hi tenen accés, fruit d'un curs que van realitzar tots els docents. Les activitats estan distribuïdes per cicles i sobretot és interessant aplicar-les a l'inici de curs, ja que hi ha nens i nenes que venen nous a l'aula.

Finalment, l'*Escola 5* tracta la prevenció a les hores de tutoria i valors principalment. A Cicle Superior es treballa amb el programa #AquíProuBullying, un programa del Departament d'Educació. Aquest programa permet treballar l'assetjament des de totes les seves àrees, fer cohesió de grup i conscienciar als alumnes sobre les dinàmiques abusives amb activitats, materials, recursos, etc. Als altres cursos també es treballa la prevenció, ja que és una temàtica que està present a la societat. Als cursos més baixos també es treballa mitjançant la caixa de queixes i felicitacions, que ajuda als nens i nenes a expressar els seus sentiments.

- **Es demana als docents que tinguin una mirada preventiva sobre l'assetjament en les dinàmiques de classe?**

L'*Escola 1* explica que cada docent treballa de forma individualitzada amb el seu grup classe i afegeix activitats de prevenció quan veu que el seu grup té una predisposició a acabar aplicant dinàmiques abusives sobre algun company o companya de l'aula. Sobretot es treballa la cohesió de grup i la resolució de conflictes. L'*Escola 2* també segueix en la línia de l'*Escola 1*, ja que cada docent va veient què necessita el seu grup classe. A més, l'assemblea és una tècnica que permet treballar totes les àrees de forma cohesionada amb els companys i companyes. En aquesta segona escola també es treballa molt la idea que si veus una agressió cap a un company i no intervens per tal que no vagi a més, també formes part de l'agressió, dins de la banda de l'agressor. La persona entrevistada remarca que la teoria se sap, però la pràctica amb els alumnes costa bastant. L'*Escola 3* demana als docents que facin un bon treball de cohesió de grup, però no en fan gaire èmfasi, ja que creuen que aquesta mirada preventiva ja va implícita en la tasca del docent. L'*Escola 4* manifesta que els docents ja tenen una visió preventiva per naturalesa. A més, comenta que al llarg de la trajectòria de l'escola, han passat molts alumnes de caràcter conductual, per tant, ja han dut a terme aquest treball de prevenció amb tots els infants. Ensenyen als companys a tractar amb els seus companys i a ajudar-los sempre que calgui. L'*Escola 5* demana als docents que treballin, sobretot, la cohesió de grup, ja que l'escola és un centre de màxima complexitat.

3.10. Anàlisi del Bloc 2: Actuació

Un cop s'ha trencat el gel i s'ha conegut la postura de les escoles vers aquesta temàtica, és hora de veure com es du a terme l'actuació dins les aules, quins recursos fan servir, com es gestiona la problemàtica, etc.

3.10.1. Pregunta 6: Com és la comunicació interna a la comunitat educativa de la situació d'assetjament?

L'*Escola 1* menciona que les persones encarregades de gestionar una situació d'assetjament al centre són: una persona de l'equip directiu (que acostuma a ser el cap d'estudis), el tutor de l'aula, el psicopedagog de l'EAP, el mestre d'educació especial i els docents que puguin tenir relació amb els alumnes, com per exemple, els especialistes. Aquesta escola tria per comunicar aquesta situació a tot el claustre del centre, ja que

pensen que tota l'escola ha de ser coneixedora de la situació. Aquesta decisió es veu justificada per la seva línia de pensament, pel fet que com he comentat abans, aquesta escola treballa en xarxa i en comunitats d'aprenentatge. L'*Escola 2* també segueix una mica aquesta línia de pensament. En tractar-se d'una escola petita, creuen que tots els docents del centre han de ser coneixedors de la situació. Sobretot per si es fa alguna activitat conjunta amb altres comunitats. De totes maneres, es comunica sobretot amb les persones que tenen relació amb els alumnes, per tal que en siguin conscients i estiguin alerta de la situació. Aquesta escola també ho comunica a l'EAP i treballa en xarxa amb la seva persona de referència per tal de rebre consells i ajut sobre com fer minvar les agressions.

L'*Escola 3* comunica la situació a la comissió LIC i aquesta és l'encarregada de comunicar-ho als docents del centre que tinguin relació amb els alumnes, els quals són, sobretot, els docents del cicle dels alumnes. L'*Escola 4* segueix una mica la línia de pensament de l'anterior, ja que només comunica la situació als docents implicats en el cicle dels alumnes implicats. D'aquesta manera evita fer més gran el problema. També es comunica als monitors i monitores de menjador i altres professionals que poden intervenir en la docència dels alumnes.

Finalment, l'*Escola 5* no comunica els conflictes detectats a la mediació a tot el claustre, simplement queda reflectit a un full de càlcul al qual els tutors tenen accés. En cas que hi hagi un alumne que constantment tingui agressions cap als seus companys, es notificarà al seu tutor per tal que ho tingui en compte i ho treballi a l'aula.

- Com es fa aquesta comunicació?

Totes les escoles han coincidit en què les comunicacions, tant amb el claustre com amb els docents del cicle o comunitat es realitzen de forma presencial i oral, en format reunió. A més, com que aquestes reunions (tret de l'*Escola 5*) formen part del protocol d'actuació, se n'ha de fer una acta, la qual queda reflectida dins el protocol i arriba a inspecció. L'*Escola 5*, pel que fa a les comunicacions referents al protocol d'actuació del Departament, es fa ús de l'aplicació *Took Up*, una mena de burofax que fa que quedi tot escrit. A més, es pren acta de les reunions que duen a terme.

- I a les famílies, com es comunica?

Amb les famílies també es comunica mitjançant una reunió presencial. Aquestes reunions, si formen part d'un protocol obert, també han de tenir una acta que anirà a parar

a inspecció. L'*Escola 2* manifesta que, amb les famílies es manté la comunicació que necessiten, ja que com a escola també s'ha d'entendre la postura de les famílies i la seva preocupació per la situació. Per aquest motiu, les comunicacions també es poden dur a terme mitjançant correus electrònics, trucades, cartes, etc. L'*Escola 4* comunica que, fins i tot durant la pandèmia, les reunions amb les famílies sobre aquesta temàtica s'han realitzat de forma presencial, ja que la situació ho requereix. Totes les escoles han coincidit que primer es comunica a una família i després a l'altre, mai de forma conjunta.

En cas que l'*Escola 5* hagi de comunicar a les famílies alguna conducta o problemàtica notificada amb el programa de mediació, es comunica de forma oral o escrita. D'aquestes notificacions no en queda cap constància en format d'acta, ja que es fa de forma més informal.

- **Es comunica a les famílies de tota la classe o només a les famílies de les persones afectades (entenent aquestes com la víctima i l'agressor)?**

Totes les escoles han coincidit en què només es comunica a les famílies dels alumnes implicats. L'*Escola 1*, en canvi, comenta que quan la problemàtica ja està identificada i s'està treballant amb els alumnes, es comunica a les famílies de tota la classe, per tal que totes les famílies treballin des de casa amb els seus infants i les seves conductes, en la mesura que els sigui possible. L'*Escola 2* considera que comunicar-ho a totes les famílies de la classe seria victimitzar més a la víctima i assenyalar més a l'agressor.

En cas que l'*Escola 5* hagi de comunicar a les famílies alguna conducta o problemàtica notificada amb el programa de mediació, es comunica només a les famílies implicades, ja en siguin dos, tres o cinc.

3.10.2. Pregunta 7: Quina és l'actuació dels docents respecte a l'assetjament?

Per respondre aquesta pregunta, feia èmfasi en què m'expliquessin com es duen a terme les actuacions referents a l'assetjament a la seva escola, no tant el que diu el protocol d'actuació, sinó com ho treballa el centre des de les aules, tant de la part preventiva, com de la part d'actuació pròpiament dita, i fins i tot, la part final del seguiment del cas.

- Com es du a terme la prevenció, l'actuació i el posterior seguiment del cas?

L'*Escola 1* comenta que, quan hi ha una possible situació d'assetjament a l'aula es comença a treballar amb els alumnes per tal d'evitar que la situació s'agreugi. Això queda sumat a les dinàmiques que es duen a terme dia rere dia sense cap intenció de ser preventives cap a l'assetjament, com per exemple, cada cop que s'entra a l'aula hi ha un punt de trobada on els alumnes poden compartir alguna cosa que els inquieta, tant amb els docents com amb els companys. Això ho poden dur a terme perquè, en aquesta escola tenen la sort de ser gairebé sempre dos docents dins l'aula.

L'*Escola 2* fa referència al protocol i dicta que, totes les actuacions que duen a terme els docents, van sempre d'acord amb el que mana el protocol. La prevenció s'acostuma a treballar sobretot a tutoria, mitjançant l'assemblea i les activitats del programa de la Fundació Barça en el qual participen. A més, també es treballa, des de totes les àrees, la cohesió de grup i el respecte cap als companys.

L'*Escola 3* parla que la prevenció es du a terme sobretot a tutoria, coincidint amb l'anterior escola. És en aquesta hora setmanal on parlen directament i sense tabús de què és l'assetjament i de les conseqüències que pot produir en els infants. A banda d'això, també es tenen molt en compte els conflictes que es produeixen a l'hora del pati del menjador, pel fet que en són conscients que aquesta estona d'esbarjo és, probablement, la major desencadenant de conflictes en ser l'estona més lliure que tenen els nens i nenes dins de la jornada escolar. L'actuació es du a terme dia rere dia, ja que consideren que si han d'arribar a obrir el protocol (sobretot referint-se al seu protocol personal de centre, el qual només actua quan hi ha una agressió física o verbal) és que s'ha fracassat en les dinàmiques de cohesió de grup, de prevenció i d'actuació que s'implementen a l'aula. Es diu que es treballa dia rere dia perquè si hi ha un conflicte un dia que no toca tutoria, no s'espera fins a l'hora de tutoria per tractar-lo, ja que la feina del docent també és vetllar pel benestar dels infants i això vol dir tractar les problemàtiques que van sorgint.

Pel que fa a la prevenció l'*Escola 3* diu que si es té consciència que una classe està menys cohesionada, es passa un sociograma per visualitzar quina és la relació entre els companys. Això els dona la informació necessària per començar a prevenir i actuar en possibles futures dinàmiques abusives. Finalment, pel que fa al posterior seguiment del cas, aquesta escola, abans de tancar un protocol d'assetjament, es reuneix amb totes les famílies implicades, per tal de veure quina és la seva consideració respecte a la idea que tenen els docents que han treballat amb el cas de tancar el protocol. Així s'asseguren que

els infants realment estan a punt per fer aquest pas. De moment, em comenten que cap dels protocols que han tancat, s'han hagut de reobrir.

L'*Escola 4*, com a mètode de prevenció, acostuma a passar un sociograma a tots els grups classe a l'inici de curs per tal de veure com és la relació entre els companys. En base als resultats, comença la fase de prevenció. El sociograma es té molt en compte a l'hora d'organitzar als infants dins l'aula, a l'hora de fer els grups partits (ja que aquesta escola treballa molt en grups partits), etc. Els grups que es fan dins l'aula sempre han d'afavorir als alumnes, tant en les seves relacions interpersonals com en la seva seguretat i autoestima, per tal que el treball dins l'aula sigui més significatiu. Pel que respecta a l'actuació, aquesta escola té molt en compte que un assetjament mai el tenen dues persones soles, sempre hi ha el grup classe que ho recolza o tolera. Per això, si es veu oportú, es pot deixar de banda alguna matèria i treballar al 100% la dinàmica de grup i l'actuació. Aquesta escola també té molt en compte els conflictes que sorgeixen a l'hora del pati i al pati del menjador i, si escau, es tracten dins l'aula. Aquesta escola posa de manifest el treball tan important que duen a terme els docents a les hores de valors i es posiciona en què és molt injust que hi hagi nens i nenes que aquest treball no el puguin aprofitar pel fet que estan a l'assignatura de religió. El seguiment posterior del cas que du a terme aquesta escola consta amb una reunió amb les famílies per comunicar tota la feina feta i el desig de tancar el protocol. Si tot va bé, aquest queda tancat. Tot i tancar el protocol, mai es deixa d'observar els infants per tal que no es torni a produir un assetjament, la qual cosa és molt important.

Finalment, l'*Escola 5* treballa amb diferents iniciatives pròpies per tal de treballar tots els aspectes de l'assetjament. La prevenció es tracta amb la mediació i amb el programa #AquíProuBullying, del Departament d'Ensenyament. Les actuacions es duen a terme en el marc del protocol d'actuació del mateix departament. Finalment, el seguiment del cas es té molt en compte, ja que s'entén que un cas d'assetjament no acaba necessàriament quan es tanca el protocol, sinó que s'ha d'estar pendent per tal que no puguin repetir-se les actituds discriminatòries. Aquesta escola també coincideix en el pensament de l'*Escola 4* en què és un problema que els alumnes que cursen religió es perdin molts dels ensenyaments fonamentals que es treballen a valors, per tant, ho solucionen coordinant-se amb la professora de religió, i és que si creuen que hi ha continguts que han d'afavorir a tot el grup classe, demanen que es treballi també a l'altra assignatura.

- **Quina actitud es demana als companys de classe de les persones afectades en el moment de l'actuació i el seguiment posterior del cas?**

L'*Escola 1* demana als companys i companyes de l'aula un màxim respecte pel cas, a més, són els docents els qui marquen els límits, per tal que les situacions d'assetjament no vagin a més. L'*Escola 2*, en canvi, demana als alumnes de l'aula que es posicionin. És a dir, que siguin crítics a l'hora de saber veure que hi ha una situació d'assetjament i que siguin capaços de dir que hi ha companys que no ho estan fent bé. L'*Escola 4*, té en molta consideració que els alumnes de la classe poden reaccionar de moltes maneres a una situació agressiva i abusiva entre alguns companys de l'aula. Poden posar-se tristos, enfadar-se, plorar, etc. Per tant, consideren que s'han de tenir en compte les seves emocions i treballar també amb ells, no se'ls ha d'oblidar. A més, aquesta escola també ensenya que quan veuen una situació d'injustícia, han de ser capaços de dir-ho, ja que no és de *xivatos*, sinó que és de valents.

En canvi, pel que fa a l'*Escola 3*, aquesta no demana cap mena d'actitud als companys de classe perquè considera que no se'n adonen. A més, quan es du a terme la fase d'entrevistar als companys de classe amb la finalitat de detectar les problemàtiques de l'aula, no es fa cap pregunta explícita sobre la situació que ja han detectat els docents.

Finalment, l'*Escola 5*, demana molta col·laboració amb els companys. És a dir, demana que es coneguin els límits dels companys i que ajudin a evitar conflictes. Si hi ha algun company que explota amb un no res, es demana que no se'l posi al límit, per així buscar un benestar dels companys. També es demana que es faci costat als companys que ho necessiten. A més, el centre posa molt d'èmfasi en els mediadors i mediadores. És a dir, quan a l'hora del pati hi ha un conflicte i els alumnes van en busca dels docents, aquests els recorden que tenen mediadors que els poden ajudar a solucionar el problema. Així els donen autonomia i eines per resoldre, sense necessitar la figura de l'adult, els seus conflictes. També demana als companys que no riguin de les situacions, i que s'ho prenguin com la cosa seriosa que és.

- **Com es treballen les emocions de les persones involucrades en la dinàmica abusiva?**

El treball emocional està present en totes les àrees. L'*Escola 1* comenta que ho treballa respectant molt els ritmes i el que volen els alumnes, en casos d'assetjament, sobretot de la víctima. Hi ha cops que és la mateixa víctima qui vol compartir la situació amb la resta de la classe per tal que tothom sàpiga com se sent, però en altres ocasions, la víctima

demana que no s'expliqui res als companys. És totalment respectable i és una forma molt bona de treballar les emocions dels infants: respectant les seves decisions. L'*Escola 2* posa sobre la taula una línia de treball basada en la Belinda Hopkins i les seves pràctiques o cercles restauratius. També em comenta que hi ha una escola de l'Alt Camp que està fent la formació pilot sobre aquesta teoria. Aquesta escola comenta que aquesta és la línia de treball a la qual vol arribar el Departament d'Educació. A banda d'aquestes pràctiques, també treballen tota la part emocional mitjançant el programa de la Fundació Barça en el qual participen. L'*Escola 4* explica que tenen molt en compte que no tots els alumnes reaccionaran de la mateixa manera a un insult o a una mala paraula. Al matí, alguns dies, treballen el "com estàs avui?", un espai on els alumnes i els mestres poden explicar com se senten. Tenen molt en compte com arriben les persones a l'escola i, depenent d'això, es poden prendre les coses d'una manera o d'una altra. És un treball que duen a terme en qualsevol moment del dia, ja que les emocions es poden manifestar en qualsevol moment de la jornada i prenen un pes molt important dins l'escola.

L'*Escola 3* treballa les emocions mitjançant contes, des de P3 fins a 6è i ho acostuma a treballar a valors. Finalment, a l'*Escola 5*, cada tutor gestiona les emocions del seu grup, ja que és la persona de referència dels alumnes dins l'escola i és qui més els coneix, degut al treball diari a les aules. A més, també treballen molt amb la figura del psicopedagog de l'EAP, que els assessora i ajuda a treballar les emocions dels alumnes.

- Amb quins recursos pedagògics es du a terme aquesta actuació?

A l'hora de contestar aquesta pregunta, totes les escoles han coincidit en les seves respostes. Les àrees de l'assetjament es treballen mitjançant contes, curtmetratges, pel·lícules, etc. L'*Escola 1* comenta que també es treballa molt amb jocs de taula, on tot el grup juga contra el joc, per tant, o guanya tot el grup o guanya el joc, afavorint així a la cohesió de grup. L'*Escola 2* també fa ús de notícies reals, *role plays* i tutories individualitzades. L'*Escola 4* remarca també l'ús de les capses d'aprenentatge, ja que en tenen una anomenada "ni més ni menys, iguals" que la van fer els alumnes de Cicle Superior. Aquesta escola també treballa l'assetjament masculinitat/feminitat i els nous models de família mitjançant jocs de cartes i dinàmiques en moviment. L'*Escola 5* treballa sobretot amb el programa #AquíProuBullying, en el qual participen. Aquest programa compta amb activitats com "Les cinc normes de convivència", un *Pasapalabra* amb conceptes de l'assetjament, per tal de conèixer bé la temàtica, etc. Aquesta última

escola posa de manifest que als infants els costa molt conèixer el vocabulari i que això és degut al fet que el nivell de català és molt baix. A més, el programa de mediació d'aquesta escola té un recurs anomenat "La pauta a seguir", un full que tenen els mediadors per ajudar-se a saber actuar, pas per pas, a l'hora de mediar un conflicte. Podeu trobar aquest recurs a l'Annex 6.

3.10.3. Pregunta 8: Es contempla el ciberassetjament?

Sí, el protocol d'actuació del Departament d'Educació contempla el ciberassetjament.

L'*Escola 3* i l'*Escola 5* no contemplen el ciberassetjament en els seus projectes personals de centre.

- Hi ha algun tipus de prevenció o actuació diferenciada?

Per resoldre aquesta pregunta em vaig basar més en les actuacions que es realitzen a cada escola, i no tant en les actuacions que dicta el protocol, ja que m'interessava és veure com treballaven els continguts a les aules.

L'*Escola 2* em comenta que les seves actuacions són gairebé les mateixes que amb l'assetjament escolar, però tenint en compte que des del centre no es pot treballar al 100% aquesta problemàtica. En aquesta escola, la Fundació Barça també treballa el ciberassetjament. A més, totes les escoles han coincidit en el fet que reben les xerrades "Internet Segura" que imparteixen els Mossos d'Esquadra sobre els perills de les xarxes socials.

L'*Escola 3* comenta que, així com sí tenen un protocol establert i ben delimitat sobre què fer en cas d'agressió física o verbal al centre, no tenen un protocol establert sobre el ciberassetjament. Com a escola, és un repte que tenen pendent en un futur proper, ja que són conscients que les tecnologies cada cop estan més presents. Es proposen realitzar aquest protocol el curs vinent, amb la revisió de les NOFC.

- Com es gestiona?

Des de les escoles es gestiona fent molta conscienciació a l'alumnat sobre què és el ciberassetjament. L'*Escola 1* comenta que es gestiona de la mateixa manera que l'abús escolar, amb la diferència que aquí només es parla amb les famílies implicades. Per això es requereix la totalitat de l'actuació de les famílies, ja que des de l'escola es pot fer molt,

però des de casa no pots controlar quin accés i quin ús en fan de les xarxes, són els pares qui ho han de controlar.

“...no és a l'escola on els infants tenen accés lliure a les xarxes, és a casa, amb les famílies, amb els pares.” - Minut 38, entrevista *Escola 1*.

L'*Escola 2* gestiona el ciberassetjament fent un treball conjunt amb les famílies. Des de l'escola, han tingut un cas que s'ha originat per una suplantació d'identitat a *TikTok*, el que han fet és limitar l'abast de la tecnologia a les persones implicades, a no ser que tinguin la supervisió d'un adult. Amb les famílies es gestiona ensenyant proves, ja que amb les tecnologies es pot demostrar fàcilment. A més, es posen eines de prevenció per ajudar a la seva tasca com a pares.

L'*Escola 3* menciona que també s'han trobat amb casos de ciberassetjament en els darrers cursos. Un d'ells es va gestionar de forma que es va acabar sabent quin alumne havia estat. Es volia demostrar que tot s'acaba sabent i que s'ha d'anar molt amb compte amb el que es diu per les xarxes. Això va servir com a toc d'atenció per tots els alumnes del centre.

L'*Escola 4* ho gestiona citant a les famílies i treballant conjuntament. Comenten que hi ha famílies que s'ho prenen més seriosament que d'altres i que la tecnologia avança en passos gegantins, per aquest motiu s'ha de tindre molt en compte el ciberassetjament, ja que preveuen que al llarg dels pròxims anys, es veurà un augment dels casos.

Finalment, l'*Escola 5* ha tingut algun cas de ciberassetjament, el qual s'ha gestionat directament des de direcció i no des del programa de mediació.

- Quins recursos s'usen?

Els recursos són els mateixos que amb l'assetjament escolar. Es destaquen les xerrades dels Mossos d'Esquadra. L'*Escola 4* destaca com a recurs del centre la no utilització del *WhatsApp* amb les famílies. Les comunicacions en línia amb les famílies es duen a terme amb l'aplicació *BynApp*. L'*Escola 5* també treballa el ciberassetjament amb el programa on participen (*#AquíProuBullying*). També es treballa amb contes i amb molta conscienciació, ja que és una escola on es treballa molt amb tauletes.

- **Es necessita la col·laboració de les famílies?**

Totes les escoles coincideixen en què l'actuació de les famílies és fonamental. L'*Escola 1* ha arribat a fer un comunicat d'escola dirigit a les famílies, per tal que col·laboressin i que vigilessin l'ús que els seus fills i filles feien de les xarxes socials. L'*Escola 2* comenta que també demanen a les famílies que limitin l'ús de la tecnologia a casa, i comenten que molts cops, les famílies creuen que amb una APP de control parental tot està solucionat, però no és així. L'*Escola 3* considera que les famílies són molt importants en aquests casos, i per això estan coordinant una xerrada de conscienciació dirigida a les famílies del seu alumnat. L'*Escola 4* remarca que el treball amb les famílies ha de ser un treball conjunt. Algun cop, han arribat a fer una reunió de famílies amb tota la classe per avisar de què podia estar passant. L'*Escola 5* treballa molt amb les famílies, ja que és molt important que elles, des de casa, cooperin amb el centre.

3.11. Anàlisi del Bloc 3: Alumnat NESE

Aquest bloc final de l'entrevista busca veure com és l'aplicació del protocol amb l'alumnat NESE de l'escola, així com veure quina és la població d'alumnat amb Necessitats Educatives de Suport Específic a les aules.

3.11.1. Pregunta 9: Hi ha alumnes NESE a l'escola?

Totes les escoles entrevistades afirmen que hi ha alumnat amb Necessitats Educatives de Suport Específic a les aules.

- **Quin pes tenen aquests alumnes en la dinàmica educativa del centre?**

L'*Escola 1* comenta que, a cada classe, el percentatge d'alumnes amb NESE pot arribar a ser d'un 20 a un 25% i que a l'escola compten amb una SIEI, però que els alumnes no acudeixen a aquesta aula com la seva aula ordinària. Els alumnes amb NESE es troben molt integrats dins les seves aules ordinàries, és a dir, no hi ha una aula d'Educació Especial com a tal. La inclusió del centre és 100%. L'*Escola 3* comparteix la mateixa resposta que l'*Escola 1*, compten amb una SIEI, però els alumnes es troben molt cuidats dins les seves aules ordinàries.

L'*Escola 2* explica que, fins al curs passat, era considerada una escola d'alta complexitat, no tant per una alta població de persones amb discapacitat, sinó per les necessitats educatives socials i culturals dels infants. L'equip directiu d'aquesta escola es

mostra molt orgullós de la seva feina feta per evitar que la seva escola acabés sent una escola gueto. Ara mateix, anuncien que aquesta situació està gairebé revertida. Pel que fa als alumnes amb NEE, la psicopedagoga de l'EAP comenta que, en aquesta escola, hi ha el mateix nombre d'alumnes amb discapacitat que a qualsevol altre centre, ja que s'intenta que les escoles no acabin sent guetos, i menys, d'Educació Especial.

L'*Escola 4* comenta la seva singular experiència. Aquesta escola va ser plantejada per ser una escola d'Educació Especial, però a causa d'un canvi de llei, va obrir com una escola ordinària. De totes maneres, sempre ha tingut molta fama pel seu tracte amb persones amb discapacitat, per aquest motiu, és la més nombrosa a l'hora de parlar d'alumnat amb NEE a la ciutat de Valls. Això s'està intentant repartir més entre totes les escoles, degut a això, l'escola manifesta la seva preocupació per una desatenció de l'alumnat NESE i posa com a exemple als alumnes nouvinguts i les aules d'acollida, ja que es necessiten dotze alumnes nouvinguts de 3r a 6è per tenir aula d'acollida. Quan no es compleixen aquestes condicions, l'escola no rep aquest suport, i si no hi és, els alumnes queden desatesos. L'escola creu que si es reparteixen els alumnes NESE, no posaran recursos perquè no s'arribarà al mínim d'alumnat, per tant, els alumnes quedaran desatesos i això afectarà el seu desenvolupament. Aquesta escola posa de manifest que els nens i nenes amb NEE de l'Alt Camp no estan ben atesos, ja que se'ls hi recomana que es moguin de comarca en comptes de posar recursos a la nostra comarca. A més, se'ls dirigeix a escoles de caràcter concertat.

Seguint amb aquesta escola, la cap d'estudis m'explica que, ara mateix, a l'escola hi ha 4 SIEIs (Educació Infantil i una per cada cicle de Primària), però l'any que ve passen a ser 3. També em comenta que aquestes aules no actuen del tot com a SIEIs, ja que la majoria dels alumnes que hi assisteixen, no entren a les aules ordinàries, perquè creuen que hi ha infants que fer-los entrar a les aules ordinàries els hi faria més mal que bé. De totes maneres, aquests infants són reconeguts pels seus companys de l'aula ordinària com a part de l'aula, però no hi interactuen gaire. El que sí que es fan són activitats conjuntes on els alumnes de les SIEI si que hi participen.

Finalment, l'*Escola 5* afirma que la majoria de NESE del seu centre, ve marcat per la banda social. És a dir, alumnes amb situacions socioeconòmiques i socioculturals desfavorides. També anomena que les persones amb NESE social són, a vegades, motiu de burla pel fet que no poden anar vestides de la millor manera, de totes maneres, aquests casos no s'acostumen a veure gaire, ja que els companys són comprensius. Les persones NESE tenen un pes d'un 15 a un 20% entre tota l'escola.

3.11.2. Pregunta 10: Es té en compte en el protocol alguna especificació per quan dins les dinàmiques d'assetjament hi ha involucrada una persona amb NESE?

El protocol no té cap consideració específica pel que respecta a l'alumnat NESE i així m'ho confirmen totes les escoles. L'*Escola 2* em comenta que no realitzen cap actuació diferenciada, però que tenen clar que una cosa és un assetjament entre iguals, i l'altra cosa és que una persona es vulgui aprofitar d'una altra persona desfavorida. En aquests casos sí que la tolerància és mínima, ja que sempre s'ha de protegir a les persones que no tenen la capacitat de defensar-se, referint-se amb aquesta afirmació a les persones amb discapacitat. És diferent la resposta que pot tenir a una situació d'assetjament una persona amb NESE social a una persona amb NESE amb dictamen, pel fet que una sí que podrà defensar-se, i l'altre, molt probablement no. En canvi, l'*Escola 1* pensa que si hi ha inclusió, no s'hauria d'actuar de cap forma diferenciada.

L'*Escola 3* (en referència al seu protocol particular), em comenta que mai han vist la necessitat de crear una especificació dins el protocol pel que respecta als nens i nenes amb NESE.

La visió de l'*Escola 4* és molt interessant. En principi no, no es fa cap diferenciació entre l'alumnat ordinari i l'alumnat amb NESE, i mencionen que la situació es diferenciaria de la mateixa manera, però adaptant la metodologia. Per exemple, s'aplicaria mitjançant històries socials, pictogrames, etc.

A l'*Escola 5* no hi ha cap especificació, però, en general, són més permissius amb aquesta tipologia d'alumnat, ja que el seu llindar de frustració és més baix que el dels altres companys. Aquesta és una norma no escrita del centre que tots els companys i docents segueixen.

3.11.3. Pregunta 11: Els recursos que s'usen són els mateixos que amb la resta de l'alumnat?

Gairebé totes les escoles coincideixen en la resposta a aquesta pregunta, però anem a observar millor les seves respostes mitjançant les preguntes secundàries.

L'*Escola 5* comenta que els recursos són els mateixos, és a dir, la mediació és la mateixa. Se'ls posa dins el mateix sac, però es té una mirada més permissiva. Aquesta escola no contesta a les preguntes secundàries.

- **Com es fan la prevenció i l'actuació?**

L'*Escola 1* comenta que Com que hi ha una plena inclusió al centre, no es veuen als alumnes NESE amb cap diferència, per tant, es tracten de la mateixa manera tant en la prevenció, actuació i seguiment del cas. De totes maneres, mai s'han trobat en el cas que una persona amb NESE es veïés involucrada dins d'una situació d'assetjament.

L'*Escola 2* explica, mitjançant la seva psicopedagoga, que el protocol és el mateix, per tant, les mesures d'actuació són les mateixes. Igualment, comenten que amb un alumnat amb discapacitat severa entraria tot el treball d'adaptació didàctica. Per exemple, històries socials, pictogrames, curtmétratges, *role playing*, tutories individuals, etc. En aquesta escola busquem una inclusió, per tant, es fa tot per a tots, però si tu intueixes que hi ha un alumne que necessita un extra, s'ha d'aplicar. L'*Escola 3* m'explica que no s'han trobat mai amb un cas on hi hagi implicada una persona amb NESE en una dinàmica d'assetjament, però que si s'hi trobessin, farien molta més intervenció amb les famílies, amb l'EAP o amb el CSMIJ. L'*Escola 4* comenta que els recursos que s'usen per aconseguir la inclusió són contes, formant part del dia de les capacitats i d'altres activitats, etc., i que això, per ells, ja forma part de la prevenció i l'actuació.

- **Com es consciència a aquest tipus d'alumnat sobre les dinàmiques abusives?**

L'*Escola 2* segueix una línia de pensament molt clara, i és que explica que, si com a docent creus que un alumne necessita una tutoria individualitzada per veure què és l'assetjament o què fer en aquests casos, s'ha de fer. En aquest moment ja entraria tot el tema de les mesures addicionals del Disseny Universal de l'Aprenentatge (DUA).

Les altres escoles no contesten aquesta pregunta.

3.12. Preguntes afegides

En el moment en què realitzava les entrevistes, vaig adonar-me que hi havia alguna pregunta que mancava per tal d'entendre el context de l'escola i, d'aquesta manera, les seves línies de pensament i d'actuació.

- **Quina organització hi ha a les aules?**

A l'*Escola 1*, les aules compten amb uns 25 alumnes aproximadament i 2 docents gairebé sempre (excepte a les especialitats). A l'*Escola 2*, les aules s'organitzen amb 1

docent i, més o menys, 13 alumnes. Aquesta mesura és deguda a la pandèmia per Covid-19, el curs que ve, tornen a l'organització anterior: 25 alumnes i un docent. L'*Escola 3* és l'única escola de dues línies de les 5 que vaig visitar. Aquesta escola compta amb 25 alumnes per aula i 1 docent. A l'*Escola 4* es treballa molt amb grups partits, però quan no es fa, les aules són de 25 alumnes i 1 docent. Finalment, l'*Escola 5*. Aquest és un centre de màxima complexitat, d'una línia i de 25 alumnes amb 1 docent per aula.

- Com es treballa, des de les aules, la inclusió dels alumnes amb NESE?

Aquesta pregunta només és realitzada a l'*Escola 4*, la qual comenta que els companys a les aules tenen molt normalitzat el fet de conviure amb infants amb discapacitat i ajuden al fet que aquests alumnes estiguin bé dins l'aula. Els alumnes ordinaris tenen un lliandrar més alt de tolerància amb aquests companys que amb la resta i entenen què fer amb aquests alumnes. Els infants normalitzen situacions que no són normals i ajuden a que tot vagi bé a l'aula, de fet, la cap d'estudis explica que, són els mateixos alumnes qui ajuden a crear aquest ambient segur i de respecte i que, quan ve un company nou a l'escola, no cal fer cap taller de sensibilització, perquè ja ho fan els altres alumnes amb la seva normalització.

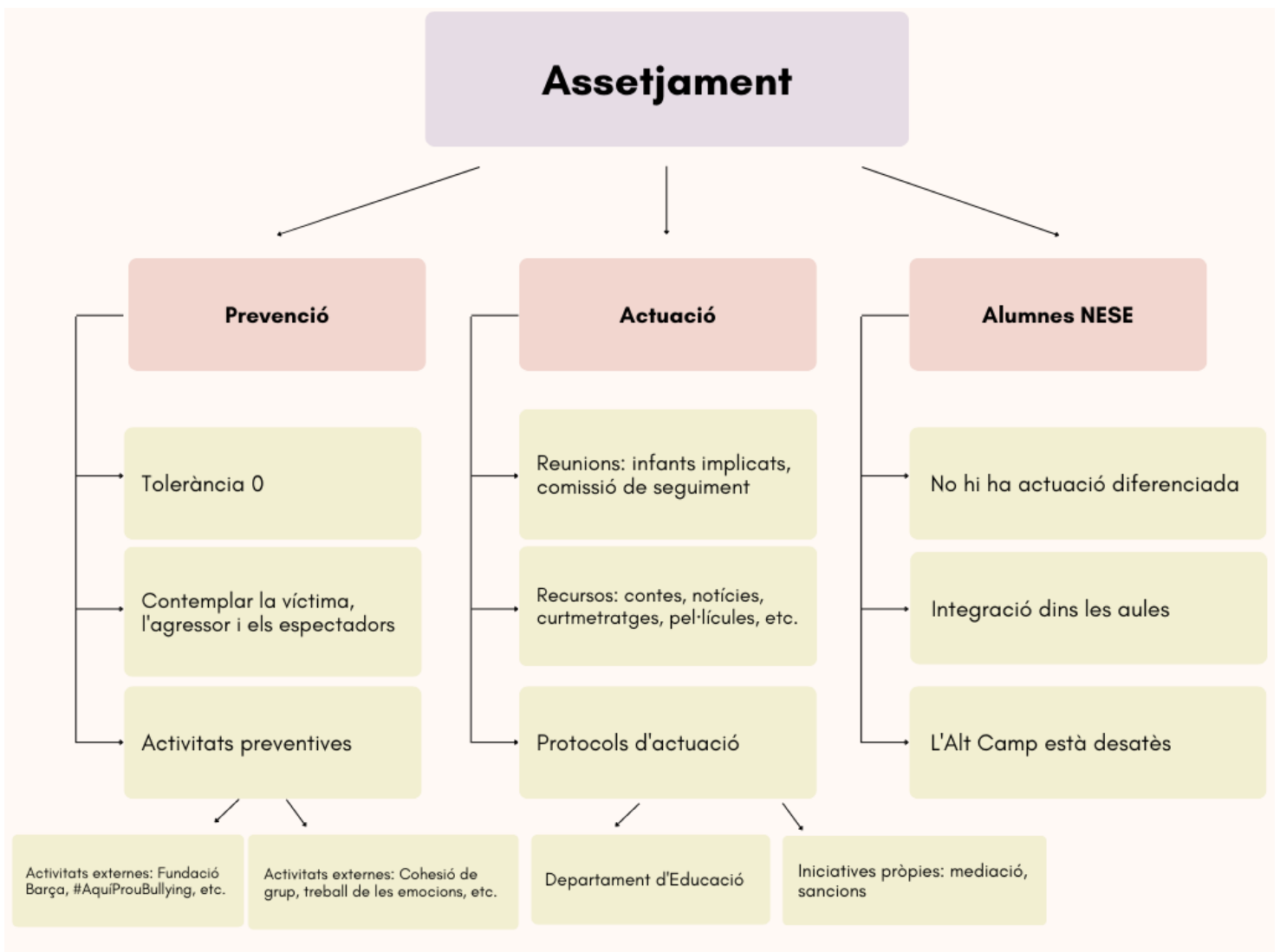
Aquesta feina es fa des d'Educació Infantil, degut a que els alumnes que comencen en aquesta escola ja comencen a conviure amb altres nens i nenes amb discapacitat, per tant, el treball es fa sol.

- Aquí a l'escola us heu trobat mai en un assetjament on la víctima sigui una persona amb NESE? Com es gestionaria?

Aquesta pregunta només és realitzada a l'*Escola 4*, la qual em comenta que no s'han trobat amb un cas així. De fet, expliquen que amb els alumnes que es veu que tenen una discapacitat, és més difícil que hi hagi una situació d'assetjament. En els casos on la discapacitat no és visible, llavors hi ha més possibilitats, ja que als companys els costa més entendre perquè aquesta persona actua, en certs moments, de la manera en què actua.

- Com a escola, creieu que hi hauria d'haver algun tipus especificació d'actuació en casos d'assetjament per discapacitat? Creieu que hauria de quedar per escrit què fer en cas que l'alumne NESE tingui conductes disruptives?

Aquestes dues preguntes només es realitzen a l'Escola 4. La cap d'estudis d'aquest centre comenta que hi ha protocols per actuar quan hi ha esclats d'ira i altres respostes d'alumnes NESE. Tot això ho tenen per escrit al centre i es comunica als docents a l'inici de curs. Com a escola, volen introduir-ho a les NOFC per tal que no quedi res per alt i perquè hi pugui accedir tothom amb més facilitat, sobretot pensant en els docents nous que arriben a l'escola. Aquest protocol és d'actuació i tractament amb alumnes amb NEE. En aquest protocol es tracta també la prevenció, ja que és molt important prevenir les conductes disruptives. Amb aquesta resposta, l'Escola 4 especifica que, el que hi hauria d'haver a tots els centres és algun document que expliqui correctament com tractar amb els alumnes amb discapacitat, tant pel bé de l'alumne, com pel bé dels docents. Per tant, creuen que no hi hauria d'haver una especificació en casos d'assetjament, sinó que les especificacions haurien de ser globals.

4. Conclusions

Després d'analitzar els resultats que m'han aportat les entrevistes, he arribat a la conclusió que l'assetjament és una temàtica molt candent dins els centres, degut a que cada curs, hi ha alguna situació que fa saltar les alarmes als docents. Les persones entrevistades també m'han explicat que, molts cops, les persones assetjades són les que destaquen per alguna diferència, ja sigui socioeconòmica o d'alguna altra mena. Aquesta idea que ha sorgit de les entrevistes, confirma el que deia el Departament d'Educació sobre les víctimes d'assetjament, les quals afirmava que acostumaven a ser persones, les quals els seus companys veuen diferents. Això també reforça la idea que afirmava el grup social ONCE sobre com la diferència era un dels factors principals en les dinàmiques d'assetjament. Una altra cosa que ha passat de la teoria a la realitat és el que comentava el grup social ONCE sobre quins eren els tipus d'assetjament més populars, sent aquestes les agressions psicològiques. Aquesta idea queda confirmada per l'*Escola 2*, la qual em comenta de forma reiterada al llarg de l'entrevista que les dinàmiques de bullying que es veuen als centres no acostumen a ser en forma d'agressions físiques. El que em sorprèn de la classificació que fa la ONCE és que, les agressions socials es troben en última posició, amb només un 21% dels casos, la qual cosa no és així a l'*Escola 5*, ja que em comenten que són aquest tipus d'agressions les més comunes al seu centre.

Pel que fa a les persones amb NESE, he arribat a la conclusió que, als centres, es troben molt ben cuidats a les aules. De totes maneres, caldria veure si aquests infants reben els recursos necessaris pel seu màxim desenvolupament personal i acadèmic. Personalment, coincideixo en la opinió que té l'*Escola 4* vers la idea del Departament d'Educació de repartir els alumnes amb discapacitat per tots els centres. De totes maneres, veig positiu el fet d'evitar que hi hagi escoles amb una gran concentració d'aquest tipus d'alumnes, ja que això no demostra una inclusió social i marca la diferència entre els alumnes ordinaris i els alumnes amb discapacitat.

La pregunta clau de la investigació ha quedat resolta mitjançant les entrevistes que he realitzat a les cinc escoles triades per la mostra. La veritat és que les escoles no tenen una mirada diferent pels infants amb discapacitat, la qual cosa pot resultar positiva i negativa a parts iguals. Definitivament, és positiu degut a que aquests infants no mereixen ser tractats de forma diferenciada, creant així una desigualtat. Per altra banda, pot resultar negatiu perquè, tot i merèixer els mateixos drets que tothom i no haver de tenir una mirada de pena i compassió vers ells i elles, s'ha de reconèixer que, el fet de tenir una discapacitat

fa que el camí que han de recórrer per arribar a un mateix punt que un altre infant sempre serà major, degut a totes les dificultats a les quals s'han d'enfrontar proporcionades pel context social en que vivim.

Respecte als objectius que havia marcat complir amb aquesta investigació, trobo que tots han quedat complets. El primer objectiu general, que tractava sobre assabentar-me de les activitats preventives que es duen a terme als centres, ha quedat superat, ja que tinc coneixement de quines activitats sobre la prevenció de l'assetjament realitza cada escola. Algunes m'han semblat més interessants que d'altres, però destaquen la participació en programes externs, com ara el de la Fundació Barça i el del Departament d'Educació i el programa de mediació de l'*Escola 5*. L'objectiu específic 1.1., també queda cobert, ja que els recursos que els centres fan servir, coincideixen majoritàriament en contes, curtmetratges, pel·lícules i jocs de taula, entre d'altres. Per acabar, l'objectiu 1.2. també ha quedat resolt, ja que he conegut en quines àrees es treballa la temàtica de l'assetjament, i és que, els centres acostumen a treballar els continguts a les hores de valors i tutoria, a banda de ser un treball transversal.

L'objectiu 2, òbviament ha quedat resolt, pel fet que ara mateix, estic assabentada que a les escoles públiques de Valls, es treballa amb un protocol d'actuació, el qual ve de la mà del Departament d'Ensenyament. El fet que totes les escoles segueixin el mateix protocol és positiu, ja que demostra una organització conjunta al llarg de tot el territori. A més, mostra que el Departament ha desenvolupat un marc d'actuació destinat a totes les escoles de Catalunya, per tal que totes puguin actuar en base a les mateixes directrius i, per tant, tots els nens i nenes tinguin una resposta similar i que garanteixi la seva protecció davant d'una situació d'abús escolar.

Finalment, l'objectiu 3, penso que també ha quedat assolit, tot i no conèixer tots els detalls del protocol d'actuació, he conegut quins són els passos principals que segueixen les escoles, per tant, he conegut la realitat dels centres, la qual cosa és el que buscava. Pel que fa al primer objectiu específic d'aquest objectiu general (objectiu 3.1.), entenc que ha quedat resolt en el moment en que les escoles em detallen quins passos segueixen a l'hora d'aplicar un protocol d'actuació. És a dir, el moment de fer les entrevistes amb els alumnes implicats, les quals van dirigides pel protocol d'actuació, fer entrevistes amb les famílies, prenent acta, la qual queda dins del protocol, crear una comissió específica per tal de valorar les actuacions que es duen a terme, etc. Per últim, el segon objectiu específic de l'objectiu 3, també ha quedat assolit, sobretot amb les aportacions de l'*Escola 4*, la qual m'ha parlat amb tot detall sobre els alumnes amb NESE. A més, ara tinc el

coneixement que no hi ha cap especificació especial pels infants amb NESE dins els protocols, la qual cosa, penso que potser s'hauria de revisar. És a dir, jo no canviaria el protocol quan hi hagués un cas d'assetjament amb una persona amb NESE involucrada, però crec que si hi hagués un cas així, això denotaria una mala intervenció amb els companys de classe. Per aquest motiu, estic d'acord amb l'*Escola 4*, ja que em comentaven que, totes les escoles haurien de saber com actuar amb una persona amb discapacitat.

La realitat que he trobat a les escoles no està gaire allunyada del que era el meu supòsit de partida, degut que jo creia que les escoles, en general, no tindrien un protocol d'actuació diferenciat per les persones amb NESE. En canvi, he trobat que a l'*Escola 4*, on hi ha un gran nombre d'alumnes amb Necessitats Educatives de Suport Específic, si que tenen molt més en compte a aquests alumnes a l'hora d'actuar i tenen una opinió crítica sobre l'escolarització d'aquests nens i nenes. Aquesta idea també va d'acord amb el meu supòsit de partida, ja que creia que les escoles amb una població elevada d'alumnes amb NESE, pot ser sí que els tindrien més en compte.

Les aplicacions pràctiques d'aquesta investigació giren entorn de les actuacions preventives i resolutives dels casos d'assetjament. Les entrevistes han estat factors clau per entendre amb quins recursos es poden dur a terme aquestes actuacions dins les aules i quin ha de ser el pensament global del centre. Els contes, els tallers de conscienciació, les xerrades, les activitats interactives, els *role play*, les tutories individualitzades, els curtsmetratges, les pel·lícules, les dinàmiques de cohesió de grup, etc., tots són recursos òptims per ajudar a evitar les situacions d'assetjament, la única cosa que cal fer és conèixer al teu grup classe i saber veure quan aplicar cada recurs per tal de treure-li el màxim profit.

En general, crec que la investigació ha obtingut els resultats esperats. He pogut accedir a tots els centres desitjats per tal d'entrevistar i així conèixer quines són les iniciatives i de quina forma es du a terme el treball sobre l'assetjament. Això m'ha permès generar-me una visió global sobre com es treballa a la comunitat educativa envers l'assetjament, la qual cosa trobo molt interessant. La continuació que li donaria jo a la investigació, seria veure quins protocols (si és que n'hi ha) o quina formació reben els docents de les escoles ordinàries per acollir a alumnes amb Necessitats Educatives Especials. Aquesta nova línia d'investigació em podria apropar més a la realitat que viuen aquests infants dins els centres.

5. Referències bibliogràfiques

- Confederación Española de Asociaciones de Padres y Madres de Alumnos (2013). *Acoso Escolar. Guía para padres y madres*.
- Departament d'Educació (2015). *Curriculum d'Educació Primària*. <https://ja.cat/fM8I3>
- Departament d'Educació (25-05-2016). Prevenió i detecció de l'assetjament. Causes. <https://ja.cat/C201h>
- Departament d'Educació (25-05-2016). Prevenió i detecció de l'assetjament. Què podem fer. <https://ja.cat/IHBI5>
- Departament d'Educació (25-05-2016). Prevenió i detecció de l'assetjament. <https://ja.cat/xCGCf>
- Departament d'Educació (2019). Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals. <https://ja.cat/HItH4>
- Díaz, M. G. i García, M. J. (2018). *Inteligencia emocional, Resiliencia y Autoestima en personas con discapacidad física y sin discapacidad*. Enfermería Global, 17(2), 263-283. <https://ja.cat/qNM2H>
- Fundació Jaume Bofill (2011). Informació del projecte. Escolaritat i Convivència a la Ciutat de Valls. <https://ja.cat/F0O8t>
- Grupo social ONCE (2019). *El acoso y el ciberacoso escolar en el alumnado con discapacidad*.
- Instituto Tlaxcalteca para personas con discapacidad (26-12-2019). *Qué es discapacidad*. <https://ja.cat/GddM5> (Visitat el 4-5-2022)
- Ministerio de Educación y Formación Profesional (30-03-2020). *Protocolos elaborados o promovidos por las administraciones educativas para atender a la diversidad del alumnado*. Alumnado destinatario. <https://ja.cat/8hl5A>
- Organització Mundial de la Salut (24-11-2021). Discapacitat i salut. <https://ja.cat/463rn> (Visitat el 4-5-2022)
- Pérez Vallejo, A. i Pérez Ferrer, F. (2016). *Bullying, cyberbullying y acoso con elementos sexuales: desde la prevención a la reparación del daño*.

- Rodriguez-Hidalgo, A. J., Alcivar Pincay, A., Payan, A. M., Herrera-Lopez, M. i Ortega-Ruiz, R. (2021). *Los predictores psicosociales del bullying discriminatorio debido al estigma ligado a las necesidades educativas especiales (NEE) y la discapacidad*. *Psicologia Educativa*, 27(2), 187-197. <https://ja.cat/FsUe9>
- Salgado, C. C. (2018). *Perspectiva multidisciplinar de las diversas modalidades de acoso. Aspectos criminológicos, político criminales, sustantivos y procesales*.
- Salmon, S., Turner, S., Taillieu, T., Fortier, J. i Afifi, T. O. (2017). *Bullying victimization experiences among middle and high school adolescents: Traditional bullying, discriminatory harassment, and cybervictimization*. *Journal of adolescence*, 63(1), 29-40. <https://ja.cat/KhHk6>
- Universitat Rovira i Virgili (2017). *La situació social al municipi de Valls. Diagnòstic*. <https://ja.cat/GpEH3>

ANNEXOS

Annex 1. Instrument de recerca. L'entrevista.

- Prevenió

1. Quina opinió teniu com a centre sobre l'assetjament escolar?
2. Al centre hi ha algun protocol específic sobre l'assetjament escolar?
3. En què consisteix el protocol?
  - a. Qui, com i quan es posa en marxa aquest protocol?
  - b. Es té en compte la prevenió?
  - c. Quin tipus de seguiment es fa del cas?
  - d. Es contempla el paper de l'espectador?
  - e. Quin paper hi juguen les famílies?
4. Heu tingut mai alguna situació d'assetjament escolar dins el centre?
  - a. Quina implicació té la comunitat educativa a l'hora de posar fi a una situació d'aquestes característiques?
5. Existeixen activitats preventives d'aquestes dinàmiques abusives dins l'escola?
  - a. Es demana als docents que tinguin una mirada preventiva sobre l'assetjament en les dinàmiques de classe?

- Actuació

6. Com és la comunicació interna a la comunitat educativa de la situació d'assetjament?
  - a. Com es fa aquesta comunicació?
  - b. I a les famílies? Com es comunica?
  - c. Es comunica a les famílies de tota la classe o només a les famílies de les persones afectades (entenent aquestes com la víctima i l'agressor)?
7. Quina és l'actuació dels docents respecte a l'assetjament?
  - a. Com es du a terme la prevenió, l'actuació i el posterior seguiment del cas?
  - b. Quina actitud es demana als companys de classe de les persones afectades en el moment de l'actuació i el seguiment posterior del cas?
  - c. Com es treballen les emocions de les persones involucrades en la dinàmica abusiva?
  - d. Amb quins recursos pedagògics es du a terme aquesta actuació?
8. Es contempla el ciberassetjament?
  - a. Hi ha algun tipus de prevenió o actuació diferenciada?
  - b. Com es gestiona?

- c. Quins recursos s'usen?
- d. Es requereix l'actuació de les famílies?

- **Alumnat NESE**

- 9. Hi ha alumnes amb NESE a l'escola?
  - a. Quin pes tenen aquests alumnes en la dinàmica educativa del centre?
- 10. Es té en compte en el protocol alguna especificació per quan dins les dinàmiques d'assetjament hi ha involucrada una persona amb NESE?
- 11. Els recursos que s'usen són els mateixos que amb la resta de l'alumnat?
  - a. Com es fan la prevenció i l'actuació?
  - b. Com es consciència a aquest tipus d'alumnat sobre les dinàmiques abusives?

Annex 2. Instrument d'anàlisi. Breu fragment d'una de les transcripcions de les entrevistes (Centre 3, minuts 1-5).

Entrevistadora: començo a llençar-te preguntes i em vas responent, la primera pregunta és “quina opinió teniu com a escola del què és l'assetjament escolar i dels casos que hi poden haver?”

Entrevistada: a veure... opinió com a escola... l'escola és un reflex de la realitat, llavors els conflictes que trobem a la societat, arriben a l'escola. I... potser la manca, bueno, que no se si seria manca o no, de temps en família doncs també implica que potser hi ha una sèrie d'hàbits que no es fan a casa i que s'han d'insistir més des de l'escola.

Entrevistadora: i vosaltres teniu un protocol sobre l'assetjament escolar?

Entrevistada: si, nosaltres tenim un protocol. Hi ha un document que hi ha un determinat tipus de faltes que està lligat a les NOFC i llavors, depèn de quin tipus de faltes hi ha diferents tipus de sancions. I... si es assetjament, llavors tenim un protocol i seguim els seus passos, que és el que depèn del Departament d'Educació.

Entrevistadora: és a dir, teniu un protocol intern, vostre, i a més a més, si fos un cas d'assetjament, s'enceta el protocol del departament.

Entrevistada: exacte, normalment l'encetem tot i que només hi hagi indicis. Llavors seguim els indicadors que hi ha al protocol i mirem què ens marquen els indicadors, llavors es continua o no es continua.

Entrevistadora: llavors aquest protocol que teniu vosaltres intern, en què consisteix?

Entrevistada: és el que diem, si hi ha algú que fa una agressió verbal, hi ha un tipus de sanció. Si hi ha algú que fa una agressió física, doncs es quedarà sense excursió, o el que sigui. És a dir, una sèrie de sancions que estan tipificades amb una notificació a la família que s'ha de portar signada.

Entrevistadora: i aquest document que em comentes està a...

Entrevistada: a les NOFC

Entrevistadora: i està publicat?

Entrevistada: no, és intern

Annex 3. Instrument d'anàlisi. Fragment de la graella.

PREGUNTA	Resposta centre 3	Resposta centre 4
1	(1) L'escola és un reflex de la societat. Els problemes que hi ha a la societat es traslladen al centre.	(1) Tenim clar, com a escola, que és un fenomen que s'ha de tractar des del minut 0. Sempre que veiem alguna agressió entre infants, d'un infant a un adult o per xarxes s'ha de parar.
2	(2) Si. Hi ha un protocol creat per la comissió LIC que queda reflectit al NOFC i, a més, es segueix el protocol del Departament.	(2) Si. El del Departament d'Educació.
3 3a 3b 3c 3d 3e	<p>(3) El protocol de l'escola consisteix en una sèrie de sancions que s'apliquen segons la situació que es produeix. Aquest protocol arriba a les famílies i l'han de tornar signat. Alguns dels càstigs són: per una situació lleu: omplir el paper del PARA I PENSA (una mena de reflexió que està penjada a totes les classes) per una situació greu: canvi de classe durant màxim un mes.</p> <p>(3a) El protocol el posa en marxa el tutor amb el vist i plau de direcció.</p> <p>(3b) No contempla la prevenció, només és a fets consumats. Només castiga l'acte que s'ha produït.</p> <p>(3c) No hi ha cap seguiment del cas.</p> <p>(3d) L'escola no contempla el paper de l'espectador, no s'han trobat en casos on es participi de forma indirecta. Els alumnes no saben que una persona fa mal a una altra de forma voluntària i amb intencionalitat.</p> <p>(3e) Les famílies no juguen cap paper.</p>	<p>(3) El primer pas del protocol és fer entrevistes amb les persones implicades. A més, a l'inici de curs es passa un sociograma a la classe per veure com és la cohesió que hi ha dins el grup, ja que al llarg del curs es treballa en grups partits, els quals han de beneficiar a la relació entre companys.</p> <p>(3a) Aquest protocol es posa en marxa quan un infant ho manifesta, quan un adult ho veu o, fins i tot, quan la família ho demana. El protocol no el pot encetar el tutor sol, ho ha de fer amb direcció.</p> <p>(3b) Si, el protocol del Departament té en compte la prevenció. A l'escola també es treballa.</p> <p>(3c) Un altre punt que fa l'escola és l'observació directa del cas, si es veu que hi ha un possible assetjament es comunica a inspecció.</p> <p>(3d) Si que es contempla el paper de l'espectador, ja que com a escola creuen que l'assetjament és cosa de grup i així es tracta. A més, l'escola considera que s'ha de treballar molt amb l'agressor, ja que sinó no canviarà la seva forma de relacionar-se i podrà tornar a agredir a altres companys. L'assetjament es tracta com un tema d'aula. S'ensenya que dir a</p>

		<p>un docent que un company ha fet alguna cosa no és de “xivato” sinó que és de valent.</p> <p>(3e) Les famílies a vegades, sense voler o volent, incideixen en l’assetjament.</p>
4 4a	-	<p>(4) Després de la pandèmia s’han trobat més casos, no saben si és perquè s’han trencat els vincles socials i les relacions personals o què. Les relacions han quedat quartades a tot arreu, llavors fem mal sense adonar-nos-en.</p> <p>(4a) Hi ha hagut casos on hem obert el protocol, però mai s’ha dut a terme fins al final. La manca de comunicació afecta molt i és molt important comunicar-se bé per entendre’ns.</p>
5 5a	<p>(5) La prevenció es treballa a les tutories mitjançant contes, pel·lícules, dossiers, vídeos, etc. A més, venen els mossos a parlar sobre xarxes socials. La prevenció es treballa de forma interna, l’escola no participa en cap programa extern sobre l’assetjament.</p> <p>(5a) La mirada que es demana als docents és que facin un bon treball de cohesió de grup, cosa que ja va implícita en la feina com a docent.</p>	<p>(5) Sí. Hi ha persones externes voluntàries que vindran a fer xerrades preventives dirigides als alumnes i a les famílies. A més, tots els mestres tenen un dossier d’activitats de cohesió de grup producte d’un curs que van fer sobre aquest tema tot el professorat. Aquestes activitats estan separades per cicles. Són activitats molt interessants per dur a terme sobretot a l’inici del curs.</p> <p>(5a) Els mestres tenen una visió preventiva. A més, a l’escola han tingut molts alumnes de caire conductual, per tant, ja han dut a terme aquest treball de prevenció amb tots els infants. Ensenyen als companys a tractar als seus companys.</p>

Annex 4. Protocol d'actuació del Departament d'Educació.

El protocol d'actuació és un PDF públic a la xarxa. Hi podeu accedir mitjançant el següent enllaç: <https://ja.cat/HItH4>

Annex 5. Full de mediació. Escola 5.

Data: ..... Nivell: .....

Nom del nen/a que crea el conflicte.....

Nom del nen/a que rep el conflicte.....

Nom del mediador@s: .....

Què ha passat?

Conflictes interpersonals	Insults	Agressions	Amenaces	Humiliacions

Acordem: .....

.....

Signatura de les persones mediades   Signatura de/les mediador@s

MEDIACIÓ

- Informació Confidencial.
- No jutjar, no aconsellar.
- Respectar normes.
- Escoltar ambdues parts.
- Ser imparcial.

Pauta a seguir

- 1** Les persones implicades en el conflicte **escullen** el seu mediador.
- 2** El mediador deixa clar:
  - Parlar sense interrompre
  - Evitar les desqualificacions
  - Cerca una via de sortida
- 3** Assegura't que els dos implicats estiguin tranquils.
- 4** Escoltar cada persona per separat. Vés a un lloc tranquil i posa't al seu lloc per entendre-ho.
- 5** **Elabora una definició conjunta del conflicte.**
Exemple: És a dir, el que ha passat ha sigut....
- 6** Entre tots es **formula idees i suggeriments** per canviar la situació.
- 7** Els implicats **escolliran** les dues o tres més interessants.
- 8** Es **pren una decisió** de comú acord.
- 9** Es **signa l'acord de compromís** al qual s'ha arribat.